

Translasten vertaisryhmän ohjaamisen erityis- piirteet

Joonatan Neittamo

2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Translasten vertaisryhmän ohjaamisen erityispiirteet

Joonatan Neittamo
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2023

Joonatan Neittamo

Translasten vertaisryhmän ohjaamisen erityispiirteet

Vuosi 2023 Sivumäärä 47

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten erityistarpeita ryhmäohjauksen näkökulmasta sekä tuoda esiin heille ohjattavan vertaistoiminnan erityispiirteitä. Opinnäytetyön tavoitteena oli selkeyttää sitä, millaisia vertaistuen tarpeita translapsilla on verrattuna cisukupuolisiin lapsiin ja miten vertaistukea voidaan toteuttaa lapsilähtöisesti ja eettisesti. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä tarkastelemalla Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen alaisuudessa järjestetyn lastenryhmän ohjaustapoja. Opinnäytetyön tekijä osallistui itse ryhmien ohjaamiseen. Reflektoinnin mahdollistamiseksi opinnäytetyössä avattiin aihealueen keskeistä termistöä, luotiin tietoperusta lapsen sukupuolesta, translapsista ja vertaistuesta sekä kerrottiin yksittäisten ryhmäkertojen ohjaustavoista yksityiskohtaisesti.

Opinnäytetyöprosessin aikana vahvistui se, että translasten ryhmäohjauksen käytännöt eivät ole vielä vakiintuneita. Translapset ovat haavoittuva ihmisryhmä, joka kaipaa osakseen erityistä suojelua. Kohderyhmän huomioiva vertaistuki on transihmisille usein jopa pelastava tekijä, mutta Suomessa translapsille suunnattuja vertaisryhmiä ei juurikaan ole. Vertaistuen toteuttaminen asiakaslähtöisesti edellyttää vertaisohjaajuuutta, turvallisemman tilan luomista sekä asiakasryhmää huomioivia ja perusteltuja ohjaustapoja. Ryhmäohjaajien vertaisuus mahdollistaa syvän kohtaamisen ja ymmärretyksi tulemisen. Palautetta keräämällä voidaan pyrkiä mahdollistamaan lasten äänen kuulumisen heitä koskevan toiminnan suunnittelussa.

Asiasanat: transsukupuolisuus, translapset, vertaistuki, ryhmäohjaus, vertaisuus

Joonatan Neittamo

Specificities of peer guidance for trans children

Year	2023	Pages	47
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to describe the special needs of children that are part of gender minorities from the perspective of group guidance and to highlight the specific features of a peer support group designed for them. The aim of the thesis was to clarify what kind of peer support needs trans children have compared to cisgender children, and how peer support can be arranged in a child-oriented and ethical way. The thesis was implemented as a functional thesis by observing the guidance methods of a peer support group for trans children at the Gender Diversity & Intersex Centre of Expertise (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus). The author of the thesis participated in leading and organizing the groups himself. To be able to reflect on the subject, the thesis introduced key terminology in the subject area, created a theoretical basis on children's gender development, trans children and peer support as well as described in detail the group guidance methods used at individual peer support meetings.

During the thesis process, it was confirmed that there are no established group guidance methods for trans children. Trans children are a vulnerable group of people that need special protection. Peer support that takes the target group into consideration is often even a saving factor for trans people, but there are hardly any peer groups for trans children in Finland. The implementation of client-centered peer support requires guidance from other trans people, creating a safer space and client-centered and well-founded guidance methods. Having fellow trans people as group leaders allows for a deep connection and mutual understanding. Gathering feedback can help to ensure that children's voices are heard when planning activities that affect them.

Keywords: trans children, peer support, group guidance

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Sanasto.....	7
3	Lapset ja sukupuolten moninaisuus.....	10
3.1	Lapsen sukupuoli	10
3.2	Translapset.....	11
4	Translasten vertaistukiryhmät.....	12
4.1	Vertaistuki ja vertaisuus	12
4.2	Turvallisemman tilan periaatteet.....	13
4.3	Vertaisohjaajuus	14
4.4	Ohjaustiimi.....	15
4.5	Oman tarinan kertominen.....	16
5	Menetelmä ja aiheen taustoitus.....	16
5.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	17
5.2	Kehittämispohjainen opinnäytetyö	17
5.3	Opinnäytetyön tavoitteet	18
5.4	Lastenryhmän rakenne	19
6	Syyslukukauden 2023 ryhmät	25
6.1	Lokakuu..... Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.	
6.1.1	Suunnittelu	26
6.1.2	Toteutus	27
6.1.3	Reflektointi.....	28
6.1.4	Kehitettävää	29
6.2	Marraskuu	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
6.2.1	Suunnittelu	30
6.2.2	Toteutus	30
6.2.3	Reflektointi.....	32
7	Palaute ja arviointi.....	33
7.1	Palautteen kerääminen.....	33
7.1.1	Palauteseinä.....	34
7.1.2	Suullinen palaute	35
7.1.3	Palautereflektio	35
7.2	Ohjaustavat	36
8	Pohdinta ja lopputulokset.....	37
9	Lähteet	42
	Liitteet	46

1 Johdanto

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen perheryhmiä järjestetään 2-3 kertaa lukukaudessa, ja niiden tarkoituksena on tarjota sukupuoltaan pohtiville sekä sukupuolivähemmistöihin kuuluville lapsille ja heidän läheisilleen mahdollisimman turvallinen tila vertaistukeen, itseilmaisuuksiin sekä oman sukupuolen ja identiteetin pohdintaan. Translapset ovat erityisen haavoittuvainen ihmisryhmä, jonka tulisi saada osakseen erityistä suojelua. Vielä tämä ei kuitenkaan toteudu, ja siksi esimerkiksi vertaisryhmillä on erityisen suuri merkitys. (Telakivi 2019.)

Opinnäytetyössäni reflektoin omia kokemuksiani vertaisohjaajana Setan Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen perheryhmien lasten ryhmissä. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus tuottaa palveluita transihmisille, intersukupuolisille sekä heidän läheisilleen. Osaamiskeskus tarjoaa kohderyhmään kuuluville asiakkailleen maksutonta keskustelua sekä vertaistukea ryhmien muodossa. Lisäksi Osaamiskeskus toimii keskeisenä kouluttajana sukupuolen moninaisuuteen liittyvissä aiheissa Suomessa. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus b.)

Tahdon opinnäytetyöni avulla tehdä näkyväksi vertaistuen sekä vertaisuuden merkitystä, translasten ryhmäohjaamisen erityispiirteitä sekä käytäntöjä ja translapsia sekä heidän perheitään asiakasryhmänä. Lisäksi reflektoin omaa tapaani ohjata ryhmiä, ja pyrin kehittämään ohjaamisammattitaitoani jo kartuttamani ja opinnäytetyöni toteuttamisen aikana karttuvan kokemuksen perusteella. Reflektoin aiempia kokemuksiani Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen ryhmäohjaajana, ja pyrin soveltamaan reflektointini tuloksena syntyneitä oivalluksia tulevissa ohjaustilanteissa. Lisäksi tuon esiin niitä erityiskysymyksiä, joita sukupuoli-vähemmistöön kuuluvan lapsen kasvatukseen ja kohtaamiseen liittyy.

Opinnäytetyössäni avaan käsitteitä vertaistuesta sekä vertaisuudesta, turvallisemman tilan periaatteista sekä translapsista asiakasryhmänä. Lisäksi suunnittelen ja ohjaan perheryhmien lasten ryhmiä Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella syksyn 2023 aikana ammatillisena vertaisohjaajana, minkä jälkeen arvioin toteuttamaamme toimintaa. Avaan ryhmien sisällön ja toteuttamistavat kirjoittamalla toiminnan auki osaksi opinnäytetyötäni.

2 Sanasto

Sukupuolivähemmistöjä koskeviin asioihin liittyy paljon erityissanastoa, jota avaan tässä luvussa. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kieli muuttuu koko ajan, ja myös sukupuolen moni-

naisuuteen liittyvä sanasto on jatkuvassa muutoksessa ja uusia käsitteitä tulee koko ajan lisää (Trasek 2023). Ajankohtaisimman tiedon käytössä olevasta ja korrektista sanastosta löytää esimerkiksi Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen tai Seta ry:n verkkosivuilta.

Sukupuolen tai sukupuolten moninaisuus

Sukupuolen moninaisuus ja sukupuolten moninaisuus voivat olla toisinaan synonyymeja. Sukupuolten moninaisuus viittaa terminä kuitenkin vahvasti siihen, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi. Sukupuolen moninaisuudella puolestaan viitataan siihen, että sukupuoli on moninainen ilmiö ja myös sen ilmenemismuodot ovat moninaiset. Sitä ei voida jakaa kahteen, toisilleen vastakkaiseen sukupuoleen. Termi sisältää sekä sukupuolivähemmistöt että sukupuolienemmistöt, sillä jokaisen sukupuoli on moninainen. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.)

Sukupuolivähemmistöt

Sukupuolivähemmistöihin katsotaan kuuluvaksi transihmiset, muunsukupuoliset, sukupuolettomat, intersukupuoliset sekä sukupuoliristiriitaa kokevat ihmiset. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset, jotka kokevat ristiriitaa syntymässä määritettyyn sukupuoleensa. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.)

Transsukupuolinen

Transsukupuolisen ihmisen sukupuoli ei vastaa sitä sukupuolta, joka hänelle on syntymässä määritetty. Hänen sukupuolensa voi olla mies, nainen tai jotakin muuta. Transsukupuolinen ihminen voi halutessaan korjata kehoaan vastaamaan sitä sukupuolta, jota hän oikeasti kokee olevansa. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.)

Transmies/-poika

Transmies on mies, joka on syntymässä määritetty tytöksi. Hänen sukupuoli-identiteettinsä on poika tai mies. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.)

Transnainen/-tyttö

Transnainen on nainen, joka on syntymässä määritetty pojaksi. Hänen sukupuoli-identiteettinsä on tyttö tai nainen. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.)

Muunsukupuolinen

Muunsukupuolinen ihminen voi olla sekä mies että nainen, ei mies eikä nainen, jotakin näiden kahden väliltä tai jotakin täysin tämän binäärisen jaon ulkopuolelta (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.).

Cissukupuolinen

Cissukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti vastaa hänelle syntymässä määritettyä sukupuolta. Suurin osa ihmisistä on cissukupuolisia. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.)

Dysforia

Sukupuolen liittyvä dysforia tarkoittaa kokonaisvaltaista pahan olon tunnetta, joka liittyy sukupuoliristiriitaan. Se jaotellaan usein sosiaaliseen ja keholliseen dysforiaan. Kehodysforialla tarkoitetaan vierauden, ahdistuksen ja inhon tunteita, joita oman kehon sukupuolitetut piirteet aiheuttavat. Sosiaalinen dysforia puolestaan kuvaa sosiaalisissa tilanteissa ilmenevää ahdistusta ja pahan olon tunnetta, joka johtuu väärinsukupuolittamisesta ja siitä, ettei tule nähdäksi omana itsenään. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.)

Transitioituminen

Transitioituminen voidaan jakaa sosiaaliseen ja lääketieteelliseen transitioitumiseen. Lääketieteellisellä transitioitumisella tarkoitetaan lääketieteellisiä korjaushoitoja, joita transsukupuolinen ihminen saa dysforiansa lievittämiseksi. Tällaisia korjaushoitoja ovat esimerkiksi hormonihoido ja kirurgia. Sosiaaliseen transitioitumiseen puolestaan sisältyy esimerkiksi sukupuoli-identiteettiin sopivan nimen käyttöön ottaminen ja pukeutuminen omaa sukupuoli-identiteettiä vastaaviin vaatteisiin. (Translasten ja -nuorten perheet ry 2023.)

Lääketieteellinen transitioituminen on mahdollista Suomessa aikaisintaan kuudentoista vuoden iässä, yleisesti ottaen kuitenkin vasta täysi-ikäisenä. Sosiaalinen transitioituminen ei aiheuta peruuttamattomia muutoksia, mutta se vähentää merkittävästi translasten ja -nuorten kokemaa vähemmistöstressiä.

Juridinen sukupuoli

Tällä hetkellä Suomessa on kaksi juridista sukupuolta: mies ja nainen. Useissa muissa maailman maissa juridisia sukupuolia on kuitenkin kolme, jolloin myös he, jotka eivät ole miehiä tai naisia, voivat vahvistaa oikean sukupuolensa laillisesti. Jotta juridisen sukupuolensa voi vahvistaa itselleen sopivaksi, täytyy henkilön lain mukaan olla täysi-ikäinen. Uuden translain astuttua voimaan keväällä 2023 juridisen sukupuolen muuttaminen yli 18-vuotiaille helpottui, kun lain lisääntymiskyvyttömyysvaatimus sekä vaatimus transsukupuolisuusdiagnoosista poistuivat. Alaikäiset lapset ja nuoret on edelleen suljettu ulos laista Suomessa. (Seta.)

Vähemmistöstressi

Vähemmistöstressillä tarkoitetaan kroonista stressitilaa, joka syntyy esimerkiksi ympäröivän yhteiskunnan sukupuoli- ja hetero-oletuksista, toiseuden kokemuksesta, sosiaalisesta leimau-

tumisesta, syrjinnästä sekä kiusatuksi tulemisen ja väkivallan kokemuksista sekä pelosta. Vähemmistöstressiä aiheuttaa pitkäaikainen sosiaalinen ja sisäinen paine vähemmistöryhmään kuulumisen takia, ja sillä voi olla kielteinen vaikutus niin fyysiseen kuin psyykkiseenkin terveyteen. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a.)

3 Lapset ja sukupuolten moninaisuus

Pääaihealueiksi opinnäytetyöni kannalta määrittelin trans- ja muut sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset asiakasryhmänä, vertaistuen ja vertaisuuden, ryhmänohjaamisen erityisryhmille sekä oman ohjaajuuteni reflektoinnin ammatillisena vertaisohjaajana. Koen, että aluksi on tarpeen luoda vankka teoriapohja siitä, mitä translapset ovat ja mitä lapsen transsukupuolisuus tai sukupuolen pohtiminen tarkoittaa. Sukupuoli-identiteettiin sekä sukupuolten moninaisuuteen perehtyminen on tärkeää, jotta ymmärrys opinnäytetyön sisällöstä olisi aitoa ja syvällistä. Lisäksi huomiota on tärkeä kiinnittää translapsen kohtaamisen erityispiirteisiin.

3.1 Lapsen sukupuoli

Nykykäsityksen mukaan ei enää ajatella, että sukupuolia olisi vain kaksi: mies ja nainen, eikä sukupuolta yksiselitteisesti enää määritetä biologian ja sukuelinten perusteella. Sukupuoli onkin hyvin moniulotteinen ilmiö, jota ei voida selväpiirteisesti ja tyhjentävästi määrittää. Se on usein kuitenkin merkittävä osa ihmisen persoonaa. (Seta 2019, 4.)

Lapsen sukupuoli-identiteetti alkaa kehittyä noin 2-4-vuotiaana. Myös lapset ilmaisevat sukupuoltaan monilla erilaisilla tavoilla, eivätkä kaikki lapset samaistu heille syntymässä määritettyyn sukupuoleen. Lapsi voi kokea olevansa tyttö, poika, sekä tyttö että poika tai ei tyttö eikä poika. Lapsi voi myös samaistua eri sukupuoleen kuin mihin hänet on syntymässä määritetty. (Seta 2019, 5.)

Sen lisäksi, että lapsi voi pyrkiä systemaattisesti ilmaisemaan sukupuolikokemustaan, voi hän myös olla hämmentynyt ja epävarma ja pyrkiä salaamaan kokemuksensa. On tärkeää tiedostaa, että lapsen sukupuoli ei aina näy ulospäin. Sukupuolen kehitykseen ja muovautumiseen ei voida vaikuttaa kasvatuksella, vaan lapsen kasvu sukupuoleen on pitkälti sisäsyntyistä. Vaikka kokemus omasta sukupuolesta todennäköisesti saa erilaisia merkityksiä lapsen kasvaessa ja ollessa eri ikäinen, on tärkeintä kuitenkin se, että lapsen tämänhetkistä kokemusta itsestään ja sukupuolestaan kunnioitetaan. (Seta 2019, 5.)

Kurkisen & Myllymäen pro gradu -tutkielman tuloksista käy ilmi, että transsukupuoliset ihmiset heräävät sukupuolikokemukseensa eri vaiheissa elämäänsä. Osa oivaltaa sukupuolensa jo lapsuudessa, osa paljon myöhemmin. Moni kokee tarvetta piilottaa sukupuoltaan, koska se ei sovi ympäristön normeihin, mutta suurelle osalle oman identiteetin oivaltaminen ja sukupuoli-

likokemuksen mukainen käyttäytyminen tuntuu niin hyvältä, että sitä jatketaan. Kaikki gradu-tutkielmaan osallistuneet ihmiset kertoivat, että he ovat kokeneet erilaisuutta jo varsin varhain lapsuudessa. (Kurkinen & Myllymäki 2018, 26.)

Lasten tulisi saada asianmukaista ja oikeaa tietoa seksuaalisuudesta sekä sukupuolen moninaisuudesta. On tärkeää, että stereotyyppioita kyseenalaistetaan kouluissa ja varhaiskasvatuksessa. Toisinaan tämänkaltaisen tiedon antamisen vastustamista perustellaan sillä, että lapsia halutaan suojella kyseisiltä aiheilta. Ei ole kuitenkaan olemassa todisteita siitä, että myönteisellä suhtautumisella seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin tai oikean tiedon levittämällä olisi mitään kielteisiä vaikutuksia lapsiin. (Muižnieks 2014.)

3.2 Translapset

Translapset ovat lapsia, jotka kokevat ristiriitaa syntymässä määritellyn sukupuolensa kanssa. Translapset voivat olla esimerkiksi transtyttöjä, transpoikia, muunsukupuolisia tai sukupuolettomia.

Ympäristön asenteilla on suuri vaikutus translasten ja -nuorten hyvinvointiin. Transnuoret kärsivät enemmistöön kuuluvia nuoria useammin mielenterveysongelmista, ja ne ovat yleisiä myös sukupuoliristiriitaa kokevilla lapsilla. Transsukupuolisuus itsessään ei kuitenkaan altista mielenterveysongelmille, vaan sen tekevät yhteiskunnan syrjivät normit. YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset erityisen haavoittuvaksi ryhmäksi, jonka tulisi olla oikeutettu erityiseen suojeluun. Tämä ei kuitenkaan käytännössä vielä toteudu, sillä esimerkiksi lähes kaikki transnuoret ovat kokeneet henkistä väkivaltaa ja noin puolet fyysistä. (Telakivi 2019.)

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset kokevat usein kiusaamista ja syrjintää niin kotona, koulussa kuin sosiaalisen median välitykselläkin. Tällä on vakavia vaikutuksia heidän hyvinvointiinsa ja mahdollisuuteensa olla omia itsejään. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten itsemurhariski on korkeampi kuin enemmistöön kuuluvien lasten, ja se on seurausta siitä, että niin moni kokee syrjintää ja kiusaamista ja pyrkii tämän takia piilottamaan oman identiteettinsä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla lapsilla tulisi olla oikeus turvalliseen ympäristöön, ja heidän tulisi saada kuulua yhteiskuntaan samalla tavalla kuin kaikkien muidenkin. (Muižnieks 2014.)

Sensitiivisellä ja rohkaisevalla myötäelämisellä lasta voidaan tukea ja hänelle voidaan antaa kokemus arvostetuksi sekä hyväksytyksi tulemisesta ja siitä, että hän on hyvä juuri sellaisena kuin on. On tärkeää, että lapsi tulee nähdyksi oikein, sillä näin voidaan tukea lapsen identiteetin ja minäkuvan kehitystä. Mikäli lapsi ei koe syntymässä määritettyä sukupuoltaan oikeaksi, voi sosiaalinen transitio olla tärkeää. (Seta 2019, 5.) Sosiaalinen transitio ei tarkoita

peruuttamattomia toimenpiteitä, vaan esimerkiksi pukeutumisen- tai hiustyylin muokkaamista sekä kutsumanimen vaihtamista.

Lapsen transsukupuolisuus vaikuttaa koko perheeseen, ja myös vanhemmat voivat kärsiä vähemmistöstressistä lapsensa vähemmistöön kuulumisen vuoksi (Chen & Hidalgo 2019). Oman lapsen vähemmistöön kuulumisen hyväksyminen on edelleen vaikeaa monille vanhemmille, ja osa päättää piilottaa tämän muilta ihmisiltä kokonaan (Muižnieks 2014). Olisi kuitenkin ensisijaisen tärkeää, että sukupuoleltaan moninaiset lapset saisivat tukea kotoaan, sillä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuu edelleen paljon ennakkoluuloja ja vihaa. Transsukupuoliset joutuvat jatkuvasti kuulemaan, kun heidän oikeuksistaan yhdenvertaiseen kohteluun käydään yhteiskunnallista keskustelua (Haara, Pöytäri & Raittila 2013, 34). Se altistaa transihmisiä, myös translapsia, vähemmistöstressille.

On tärkeää pohtia, miten lapsen transsukupuolisuuteen suhtaudutaan lapsen elinympäristössä kuten päiväkodissa, harrastuksissa ja kotona, ja herättääkö ympäristön suhtautuminen erityistä tarvetta tuelle ja ymmärrykselle. Tuntuu loogiselta, että lapsi, jonka identiteettiä kyseenalaistetaan ulkopuolelta ja joka kohtaa useammin syrjintää, tarvitsee elämässään olevilta turvallisilta aikuisilta, kuten vanhemmilta, päiväkodin henkilöstöltä, opettajilta ja sukulaisilta erityisen paljon läsnäoloa, ymmärrystä ja kokemuksia siitä, että hänet otetaan vakavasti eikä häntä torjuta. On myös tärkeää, että lapsi saa ajankohtaista tietoa ikätasoisesti eikä jää yksin, vaan saa mahdollisuuden esimerkiksi vertaiskokemuksiin.

4 Translasten vertaistukiryhmät

4.1 Vertaistuki ja vertaisuus

Vertaisuudella tarkoitetaan samaa kokenutta tai samaan viiteryhmään kuuluvaa henkilöä eli vertaista. Vertaisuus edesauttaa usein ymmärretyksi tulemisen kokemusta yhteisen jakamisen kautta (Terveyskylä 2023).

Vertaistuella puolestaan tarkoitetaan ajatusten sekä kokemusten jakamista henkilön tai henkilöiden kanssa, jotka ovat samassa tilanteessa tai kokeneet jotakin samaa kuin itse on kokenut. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi oma tai läheisen sairastuminen sekä vähemmistöön kuuluminen. Vertaistuessa olennaisia asioita ovat toisten kuuntelu ja oman tarinan jakaminen. Vertaistuki perustuu kokemustietoon eli kokemuksen kautta kartutettuun tietoon vertaistuen aihealueesta. (Terveyskylä 2023.) Vertaistukea voidaan toteuttaa esimerkiksi ryhmätoimintana samaan tilaan kokoontumalla, videoyhteyden välityksellä tai verkossa. Vertaistuki voi toteutua kahden ihmisen välisessä vuorovaikutuksessa tai eri kokoisissa ryhmissä.

Vertaistuki voi tarjota sukupuolivähemmistöön kuuluvalla lapselle korvaamattoman ja turvallisen tilan olla oma itsensä vailla oletuksia, syrjintää tai pelkoa. Usein syvä, yhteinen ymmärrys on vertaistuen piirissä vahvasti läsnä.

Vertaisuuden merkitys on usein siitä osalliselle suuri. Vertaistuen avulla vähemmistöön kuuluva henkilö voi saada täytettyä sellaisia psykososiaalisia tarpeita, jotka eivät muuten täyty erinäisten syiden takia vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Vertaistuen on myös huomattu lieventävän vähemmistöstressiä ja erityisesti transihmisten kohdalla sen on todettu auttavan identiteetin vahvistamisessa ja validoinnissa. Vertaistuen merkitys voi olla transihmisille kriittinen vähintäänkin heidän oman kokemuksensa mukaan, ja edesauttaa ratkaisevasti heidän selviytymistään. (Kia, Kenney, MacKinnon, Abramovich, Salway, Ferlatte, Knight, Charles & Marshall 2023.)

4.2 Turvallisemman tilan periaatteet

Turvallisemmaksi tilaksi kutsutaan paikkaa tai tilannetta, jossa osallistujilla tai läsnäolijoilla on yhteinen ymmärrys siitä, miten tilanteessa käyttäytyään, jotta jokaisella on mahdollisimman hyvä ja turvallinen olla. Turvallisuudella viitataan turvallisemmassa tilassa niin psyykkiseen, fyysiseen kuin sosiaaliseenkin turvallisuuteen (Vantaan kaupunki 2023).

Turvallinen tila luodaan tilanteeseen käymällä yhteisesti läpi turvallisemman tilan periaatteet tai ohjeet, joihin jokainen paikallaolija sitoutuu. Kun yhteiset pelisäännöt on käyty yhdessä läpi, voidaan olettaa, että kaikilla on niistä yhteinen ymmärrys. Turvallisen tilan sijaan puhutaan turvallisemmasta tilasta, koska kukaan ei voi taata toisen ihmisen tapaa toimia, reagoida tai tehdä valintoja, vaikka yhteiset periaatteet olisivatkin selkeät ja kaikilla tiedossa. Täyttää turvaa ei koskaan voida taata, ja siksi sitä ei haluta luvata. Turvallisemman tilan periaatteilla pyritään takaamaan se, ettei kukaan joudu tilanteessa syrjinnän, häirinnän, kiusaamisen tai väkivallan kohteeksi, tai jos näin käy, on sekä järjestäjillä että osallistujilla tiedossa toimintatapa tilanteen varalle. (Vantaan kaupunki 2023.)

Myös Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella on käytössä yhteiset turvallisemman tilan periaatteet. Periaatteet on Osaamiskeskuksen omissa tiloissa asetettu selkeästi näkyviin seinälle sen lisäksi, että ne käydään läpi yhteisesti jokaisen ryhmän alussa. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen turvallisemman tilan periaatteisiin sisältyvät luottamuksellisuus, syrjinnästä vapaa alue, itsemäärättely- ja määrittelemättömyysoikeus, hyväntahtoisuus, kunnioitus, puheeksi ottaminen, tilan antaminen sekä moikkaamattomuussopimus (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus e). Jokainen periaate avataan yhteisessä aloituksessa ryhmän alussa.

Myös lasten ryhmän alussa turvallisemman tilan periaatteet käydään yhteisesti ohjaajien johdolla lävitse. Periaatteet ovat samat kuin kaikille muillekin, mutta lasten kanssa on olennaista

pohtia, miten jokaista periaatetta avataan ymmärrettävästi ja selkeästi lasten ikätaso huomioiden.

Lapsille sanoitetaan, että jokainen saa olla juuri sellainen kuin on ja miltä juuri sillä hetkellä tuntuu, jokainen saa kertoa juuri sen nimen millä haluaa että itseä kutsutaan, aina saa kysyä jos jokin mietityttää, osallistua saa itselle sopivalla tavalla eikä mitään ole pakko tehdä tai puhua. Lisäksi yhteisesti sovitaan, että toisiin suhtaudutaan ystävällisesti ja muille ollaan kivoja, eikä ryhmän kävijöistä tai keskusteluista kerrota ryhmän ulkopuolella. Jokaista periaatetta tarkennetaan tarpeen mukaan.

4.3 Vertaisohjaajuus

Vertaisohjaaja on nimensä mukaisesti ohjaaja, joka on samalla vertainen. Vertaisohjaajalla on ryhmän jäsenten kanssa saman kaltaisia kokemuksia, mutta hän on käsitellyt kokemuksen niin, että kykenee kohtaamaan ryhmän jäsenten kokemukset. Vertaisohjaajan tärkein tehtävä on rakentaa toimivaa vertaistuellista ilmapiiriä, jota edesauttavat turvallisen sekä rauhallisen ajan ja paikan tarjoaminen. (Suomen Mielenterveysseura 2010, 9.) Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella turvallista tilaa lähdetään rakentamaan heti ryhmäkerran alussa sitoutumalla yhdessä turvallisemman tilan periaatteisiin.

Osaamiskeskuksen lasten ryhmien vertaisohjaajat ovat joko palkattuja tai vapaaehtoisia itsikin sukupuolivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. Näin ryhmään osallistuvat lapset ja ryhmää ohjaavat aikuiset jakavat vertaisuuden kokemuksen sukupuolivähemmistöön kuulumisesta. Vertainen voi olla myös esimerkiksi translapsen vanhempi, sisarus tai muu läheinen. Jotta lapsi voisi oppia näkemään oman sukupuolensa ja identiteettinsä voimavarana, kaipaa hän positiivisia esimerkkejä sekä roolimalleja (Valojää 2018).

Vertaisuus tuo ryhmään monia ulottuvuuksia, joita ei välttämättä tavoitettaisi ilman kokemusta vertaisuudesta. Vertaisuus auttaa ymmärtämään toista ihmistä omien samankaltaisten kokemusten kautta, mikä johtaa siihen, ettei kaikkea tarvitse selittää alusta asti: vertaisella on omien kokemustensa kautta käsitys siitä mistä toinen puhuu. Joskus voi olla myös helpompaa puhua asioistaan vertaiselle, joka ei ole liian läheinen. Vertaisensa kanssa voi myös jakaa syvän kokemuksen ymmärretyksi tulemisesta. (Terveyskylä 2023.)

Ryhmää ohjatessa vertaisuus näyttäytyy usein molemminpuolisena: omaa taustaansa avaamalla ryhmänohjaaja voi antaa lapsille kokemuksen vertaisuudesta ja esimerkin siitä, että transaikuiset voivat elää hyvää ja tavallista elämää. Monen vertaisohjaajan tiimissä myös transihmisten monimuotoisuuden näkyväksi tekeminen mahdollistuu. Työskentely ympäristössä, jossa transtausta nähdään ennen kaikkea voimavarana ja työn laatua edistävänä tekijänä on voimauttava ja työhyvinvointia edistävä.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella ohjattavissa ryhmissä vertaisuus sanoitetaan konkreettisimmin ryhmän alussa, kun ohjaajat kertovat omasta sukupuolivähemmistöön kuulumisestaan. Vahvimmin vertaisuus kuitenkin tuntuu yhdessä vietetyssä ajassa ja yhdessä nauruissa nauruissa. Sen voi aistia helpottuneisuutena, jännityksen purkautumisena ja lapsia ryhmätilan ovella hyvästellessä. Se on se, mikä kannattelee, mutta sitä on myös hyvin vaikea siirtää sanoiksi.

Koska ryhmän vertaisohjaajilla on omakohtaista kokemusta transihmisenä elämisestä, on heillä usein myös kyky asettua ryhmän osallistujien asemaan ja ymmärtää sitä kautta heidän tarpeitaan erityisen hyvin. Sekä translapset että heidän vanhempansa hyötyvät siitä, että heidät osataan kohdata asiantuntevasti ja kunnioittavasti. Vertaistoiminta tarjoaa translapsille mahdollisuuden tulla osaksi yhteisöä, joka tukee heidän hyvinvointiaan. (Kervinen 2022, 31-32.)

4.4 Ohjaustiimi

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella ryhmien ohjaustiimit koostuvat ammatillisista sekä vapaaehtoisista ohjaajista. Kaikilta ohjaustiimin jäseniltä edellytetään itsetuntemusta, kykyä ja halua ymmärtää toisia ihmisiä sekä kykyä siirtää omat tarpeet syrjään ryhmää ohjattaessa. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus d.) Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka ryhmän aihepiiri vertaisena ohjaajana koskettaa myös itseä, on tärkeää, että omassa prosessissaan esimerkiksi sukupuolen suhteen on vaiheessa, jossa asiaa on käsitelty siinä määrin, että ohjaajana kykenee ottamaan ryhmään osallistujien pohdintoja, tunteita ja kysymyksiä vastaan. Lisäksi ryhmän ohjaaminen vaatii ryhmästä riippuen aikaa ja sitoutumista.

Ryhmänohjaajat käyvät läpi peruskoulutuksen Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella, jossa käsitellään trans- ja läheisryhmien ohjaamista. Vastaavasti ryhmänohjaajalla voi olla muualta hankittua ammattitaitoa ryhmien ohjaamisesta sekä sensitiivisyyttä kohderyhmän huomioon ottaen. Lisäksi ryhmien ohjaajat sitoutuvat noudattamaan Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen turvallisemman tilan periaatteita ryhmiä ohjattaessa. Jokainen vertaisohjaaja on vaitiolovelvollinen. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus c.)

Alku- ja purkukeskustelut ovat iso osa ryhmien ohjaamista ja ohjaustiimien toimintaa Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella. Tämä tarkoittaa sitä, että ennen jokaista ryhmää ja jokaisen ryhmän jälkeen ohjaustiimi kokoontuu yhteen käymään läpi ryhmän kulkua, jakamaan omaa osaamistaan ja oppimaan toisiltaan. Keskusteluissa on myös mahdollista tuoda esiin omia haasteita ja vahvuuksia sekä purkaa ryhmässä tapahtuneita asioita luottamuksellisesti. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus c.)

4.5 Oman tarinan kertominen

Samaan vertaisryhmään kuuluminen on usein olennainen osa vertaistukiryhmän ohjaamista. Vaikka tarkoituksena on, että ohjaaja antaa tilaa ryhmän osallistujille, on ohjaajan oman vertaisuuden esille nostaminen kuitenkin tärkeää ja olennaista. Ohjaajan on tärkeää pohtia, miten hän oman vertaisuutensa ryhmän kanssa jakaa ollessaan ohjaajan roolissa.

Vaikka ohjaaja on ryhmässä ammatillisessa roolissa, toimii hän samalla myös vertaisena. Ammatillisen roolin säilyttäminen suhteessa kävijöihin on tärkeää, mutta samalla aito ja avoin suhtautuminen ryhmän osallistujiin edesauttaa luottamuksellista ilmapiiriä. Omaa kokemustarinaa jakamalla voi tarjota myös vertaisuuden kokemuksen ryhmän osallistujille. Tarinaansa jakamalla voi mahdollistaa muiden vertaisten uskoa heidän omiin mahdollisuuksiinsa. (Isola 2023.)

Sukupuolivähemmistöihin kuuluville lapsille toimintaa ohjattaessa ryhmän ohjaajan jakama tarina omasta taustasta luo usein turvallisuutta. Lapsen vähemmistöstressiä voi lievittää se, että hän saa vertaistukea myös samoja asioita kokeneilta aikuisilta. Lapselle on tärkeää huomata, ettei hän ole ainoa, joka tämän aihepiirin asioiden kanssa kamppailee. Myös myönteiset sateenkaarevat esikuvat voivat olla suojaavia tekijöitä lapselle. (Huuska 2023.) Olennaista on kuitenkin pohtia minkä verran ja millä tavalla oman taustan jakaminen tuntuu sopivalta.

Toisinaan aikuisen kertomasta tarinasta herää lapsille jatkokysymyksiä. Myös tällöin on avuksi, että ryhmän ohjaaja on etukäteen pohtinut miten vastaa esimerkiksi transitiioon, lapsuuteen tai muihin aihealueisiin liittyviin kysymyksiin. Kaikkea ei voi ennakoita, mutta asioiden pohtiminen ja itselle sanoittaminen etukäteen auttavat tilanteessa, jossa lapsille herää kysymyksiä. Sanavalintojen ja sisällön pohtiminen etukäteen edesauttaa myös siinä, että asiat on mahdollista sanoittaa riittävän selkeästi ja yleiskielisesti, jotta erilaisista taustoista tulevat osallistujat voivat ne sisältää.

Koska ohjaaja ei ole ryhmässä saamassa vertaistukea itse, vaan mahdollistamassa sitä muille, on tärkeää, että omaan taustaan ja transitiioon liittyvä käsittely on riittävän pitkällä ja se on toteutettu aikaisemmin jossakin muualla. Oman tarinan jakamisen tarkoituksena ei voi olla se, että pääsee purkamaan itselle tärkeitä tai kipeitä asioita, vaan tarinan tulee palvella ryhmän vertaistukea tarvitsevia osallistujia.

5 Menetelmä ja aiheen taustoitus

Tässä luvussa käsittelen opinnäytetyössäni käytettyä tutkimusmenetelmää perehtymällä teorialiedon avulla siihen, mikä on toiminnallinen ja kehittämispohjainen opinnäytetyö, ja miksi oma opinnäytetyöni vajoaa näihin kategorioihin. Syvennän tässä luvussa myös opinnäytetyöni

tarkoitusta sekä tavoitteita ja avaan esimerkkien kautta Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen lastenryhmien sisältöjä. Taustoitin aiempaa ryhmänohjauskertaa avaamalla, mistä translasten vertaistukiryhmissä on kyse.

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tarkoitetaan usein mitä tahansa opinnäytetyötä, joka ei ole tutkimuksellinen. Tutkimuksellinen opinnäytetyö keskittyy tietyn tutkimuskysymyksen tai -ongelman ratkaisuun, mikä erottaa sen toiminnallisesta opinnäytetyöstä vahvemalla painotuksellaan teoreettiseen tutkimukseen. Tutkimuksellisten opinnäytetöiden ulkopuolelle jäävät esimerkiksi työt, jotka keskittyvät ammatillisen kentän ohjeistuksiin sekä opastuksiin tai toiminnan järjestämiseen sekä järjeistämiseen. Esimerkkejä tällaisista opinnäytetöistä ovat tapahtumien järjestäminen, perehdyttämisoppaan laatiminen, turvallisuusohjeet sekä näyttelyt. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.)

Tämän opinnäytetyön painopisteinä ovat ryhmänohjaamisen erityispiirteet pienelle ja marginaalisoidulle lapsiryhmälle sekä käytännönläheisen ohjaustyön perustellut valinnat työtä suunniteltaessa ja toteuttaessa. Tavoitteenani on tehdä näkyväksi translasten erityistarpeita ryhmänohjauksen näkökulmasta, tuoda esiin vertaistuen sekä vertaisohjaajuuden merkitystä käytännössä ja tarkastella omaa ohjaajuuttani suhteessa sekä näihin teemoihin että omaan ammatillisuuteeni. Pyrin opinnäytetyöni avulla kehittämään omaa ohjaajuuttani suhteessa jo olemassa olevaan ryhmänohjauksen malliin sekä tarkastelemaan tätä mallia ja mahdollisuuksia kehittää sitä ympäristössä ja lapsiryhmässä, joka vaihtuvuudestaan huolimatta on minulle jo ammatillisena tuttu.

5.2 Kehittämispohjainen opinnäytetyö

Laurea-ammattikorkeakoulussa oppiminen pohjautuu kehittämispohjaiseen oppimiseen eli Learning by Developing (LbD) -oppimiseen. Kehittämispohjaisella oppimisella tarkoitetaan sitä, että opiskelija oppii monilla eri tavoilla, ja jo opiskeluaikanaan harjoittelee osaamistaan käytännössä sekä vie jo omaksumaansa osaamista käytäntöön, etsii luovia ratkaisumalleja toimiessaan, kartuttaa osaamista erilaisiin hankkeisiin ja projekteihin osallistumalla sekä luo jo opiskeluaikanaan työelämäsuhteita. (Laurea.)

Opinnäytetyöni voi tarkemmin määritellä kehittämispohjaiseksi opinnäytetyöksi. Kehittämispohjaisella opinnäytetyöllä tarkoitetaan opinnäytetyötä, joka keskittyy nimensä mukaisesti jonkin ammattikentän toiminnan kehittämiseen. Opinnäytetyöni keskittyy nimenomaan jo opiskeluaikana kartoittamaani käytännön työelämäosaamiseen, ja sen toteuttaminen vaatii luovien ongelmanratkaisutapojen kehittämistä. Lisäksi teen opinnäytetyöni yhteistyössä Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen kanssa, joka tuottaa palveluita sukupuolivähemmistö-

töihin kuuluville ihmisille ja heidän läheisilleen. Tämä toimintakenttä on alati tarpeellisempi ja ajankohtaisempi sosiaalialalla, ja myös tästä syystä opinnäytetyöni on ajankohtainen.

Omassa opinnäytetyössäni keskityn jo olemassa olevan ryhmäkonseptin kehittämiseen yhdessä ammatillisista sekä vapaaehtoisista koostuvan tiimin kanssa. Vaikka pyrin kehittämään omaa toimintaani, teen sen paitsi itsereflektion, myös muilta tiimin jäseniltä saamani palautteen pohjalta. Pyrin hyödyttämään myös Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskusta jakamalla tietoa opinnäytetyöprosessini aikana esille nousseista seikoista translasten ryhmän ohjaukseen liittyen.

Koska olen itse pitänyt Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen perheryhmän lasten tapaamisia jo useita kertoja, on minulla vertailukohtia siihen, miten tapaamisten suunnittelu, toteutus ja kehittäminen ovat toteutuneet viimeisen vuoden aikana. Lisäksi minulla on paljon itse kerrytettyä tietoa sukupuolivähemmistöistä ja varhaiskasvatusikäisistä lapsista, jotka voin tätä opinnäytetyötä tehdessäni valjastaa ammatillisesti toimintaa kehittävään käyttöön. Vaikka tarkoitukseni on tarjota käytännönläheistä tietoa Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskukselle heidän alaisuudessaan toimivasta ryhmästä, on opinnäytetyöni perimmäisenä ja tärkeimpänä tavoitteena kehittää toimintaa, josta ryhmään osallistuvat sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset hyötyvät.

5.3 Opinnäytetyön tavoitteet

Translapsille järjestettävässä vertaistukitoiminnassa on tiettyjä piirteitä, jotka on tärkeää ottaa huomioon. Tällaisia ovat esimerkiksi turvallisemman tilan luominen sekä ylläpitäminen, ymmärrys transsukupuolisuudesta ja sukupuoliristiriidan kanssa elämisestä sekä translapsuuteen liittyvät erityispiirteet. Sekä ryhmäohjauksen että sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ammatillinen osaaminen ovat avainasemassa sen lisäksi, että ryhmä tarjoaa osallistujilleen vertaistukea niin muiden ryhmäläisten kuin ohjaajienkin toimesta.

Opinnäytetyöni tavoitteena on kuvata niitä erityispiirteitä ja -tarpeita, joita sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla lapsilla ryhmäohjauksen näkökulmasta on, ja tehdä konkreettisella tavalla näkyväksi keinoja, joilla näitä tarpeita voidaan tukea sekä täyttää. Sen lisäksi, että tuon esiin käytännönläheisiä esimerkkejä ryhmäohjauksellisista ratkaisuista, pyrin opinnäytetyölläni laajentamaan tietoa translapsista sekä heidän tarpeistaan.

Translasten oikeudet eivät yhteiskunnassa vielä toteudu, ja heidät on esimerkiksi suljettu kokonaan ulos huhtikuussa 2023 voimaan astuneesta niin kutsutusta uudesta translaista eli laista sukupuolen vahvistamisesta (295/2023). Uusi laki sukupuolen vahvistamisesta takaa juridisen sukupuolen vahvistamisen täysi-ikäisille ihmisille, muttei huomioi millään tavalla alaikäisiä.

Yleisestikin transihmiset kohtaavat yhteiskunnassa paljon syrjintää, mutta translapset ovat erityisen marginaalisessa asemassa myös täysi-ikäisiin transihmisiin verrattuna. Koska translapset ovat lapsia, kaipaavat he erityistä suojelua osakseen. Tästä syystä he jäävät usein näkymättömäksi ryhmäksi, joka ei pysty itse puolustamaan oikeuksiaan. Haluan omasta ammatillisesta asemastani käsin olla varmistamassa, että myös translasten olemassaoloa ja ääntä tuodaan kuuluviin tavoilla, joka hyödyttää heitä itseään ja joka samalla säilyttää heidän yksityisyytensä ja ylläpitää heidän turvallisuuttaan.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten näkyvämmäksi tekeminen ja oikeuksien edistäminen ovat opinnäytetyöni suurimpia tavoitteita, joihin pyrin vaikuttamaan siten, että omalta osaltani mahdollistan ja kehitän toimintaa, joka aidosti tukee translasten kasvamista ja hyvinvointia.

5.4 Lastenryhmän rakenne

Tässä alaluvussa kerron tarkemmin siitä, millainen Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskussella ohjattavan translasten lähivertaistukiryhmän runko tyypillisesti on ja millaisia käytäntöjä ryhmänohjaus pitää sisällään. Avaan ja taustoitän vertaistukiryhmien tarvetta, tavoitteita sekä pelisääntöjä kertomalla niistä esimerkin kautta. Esimerkkinä käytän keväällä 2023 ohjattua ryhmää, jota itse olen ollut toteuttamassa.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen perheryhmän yhteydessä järjestetään erillinen ryhmä aikuisille, nuorille sekä lapsille. Aikuisten ryhmään osallistuvat translasten ja -nuorten vanhemmat tai muut läheiset. Perheet saapuvat ryhmään yhdessä, ja yhteisen aloituksen jälkeen aikuiset jakautuvat omaan ryhmäänsä, nuoret omaan ryhmäänsä ja lapset omaansa.

Perheryhmä kokoontui Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen tiloissa Helsingin Pasilasassa keväällä 2023 lähiryhmänä kaksi kertaa. Osa tapaamisista järjestettiin etänä Teamsin välityksellä, koska moni ryhmän kohderyhmään kuuluva perhe ei asu pääkaupunkiseudulla. Tässä opinnäytetyössä keskitytään lähiryhmien ohjaamiseen sekä kehittämiseen.

Lasten ryhmissä on ryhmäkoon mukaan paikalla yleensä kaksi ammatillista vertaisohjaajaa sekä 1-3 vapaaehtoista aikuisvertaista. Maaliskuussa toteutetussa ryhmässä oli kaksi vastuuhjaajaa, joista itse olin toinen. Lisäksi apuna oli kaksi vapaaehtoista, eli ryhmässä oli yhteensä neljä aikuista vastuuroolissa. Lapsia ryhmään osallistui yhdeksän. Ryhmään osallistuneet lapset olivat iältään 6-11-vuotiaita.

Tässä osiossa käyn läpi maaliskuussa 2023 järjestetyn lastenryhmän kautta sitä, millainen runko Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen perheryhmien lasten tapaamisissa usein on. Ryhmien rakenne vaihtelee hieman eri ryhmäkertojen välillä, ja toteutustavan suunnittelevat yhdessä ryhmän vastuuhjaajat ennen ryhmää.

Keväällä 2023 ryhmän ohjaajatiimi oli toisilleen jo useamman ryhmäkerran ajalta tuttu, mutta suunnittelun tavat ja työkalut ovat vaihdelleet ajan saatossa. Aluksi oli tarpeen keskustella syvällisemmin siitä, millainen ryhmän rakenne ja yhteiset käytännöt ovat. Tällöin Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen työntekijä kutsui koolle etätapaamisen, jossa ryhmän suunnittelu toteutettiin. Ennen suunnittelua ohjaajat tutustuivat hieman toisiinsa.

Ryhmäohjauksen ja ohjaustiimin tullessa ajan saatossa tutummaksi, on ryhmiä voitu suunnitella myös esimerkiksi sähköpostin sekä muiden viestikanavien välityksellä. Tämä on todettu toimivaksi, koska viesteihin voi helpommin reagoida itselle sopivana ajankohtana. Myös informaatio sovitusta asioista jää luonnostaan muistiin viestimudossa.

Maaliskuun lastenryhmän suunnitteluun osallistuivat ryhmän kaksi vastuuohjaajaa. Tapasimme suunnittelun merkeissä ohjaajaparini kanssa Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella. Keskustelimme ryhmän rungosta ja sisällöstä, sekä sovimme yhdessä ryhmäkerran aktiviteetista, joka oli paperinukkeaskartelu. Askartelu tuntui mukavalta ja matalalla kynnyksellä toteuttavalta idealta, johon jokainen voisi osallistua tavalla tai toisella. Lisäksi paperinukkeaskartelun kautta lapsilla oli mahdollisuus tuoda ilmi sukupuolen ilmaisuun esimerkiksi nukelle valitsemissa vaatteiden tai hiustyylin avulla.

Sukupuolinormit vaikuttavat usein vahvasti siihen, millaisia vaatteita lapsille valmistetaan ja ostetaan. Vaatteet eroavat oletetun stereotyyppisen sukupuolinormin mukaan paitsi väritään, usein myös mallin ja koon osalta. Tämä voi välittää viestiä lapselle siitä, että hänen kehonsa on riittämätön tai vääränlainen. Myös lapset itse jaottelevat vaatteita värin, kuvion ja mallin mukaan. (Alasaari, Aromaa & Stenius 2022, 99-100.) Kun yhteiskunnan asettamat normit cis-sukupuolisillekin lapsille ovat näin valmiit ja kapeat, on sukupuolinormeja väkisin rikkovan translapsen asema usein jo valmiiksi syrjinnälle altis.

Sosiaalisella transitiolla tarkoitetaan prosessia, jossa henkilö korjaa omaa sosiaalista sukupuoltaan vastaamaan koettua sukupuolta. Sosiaaliseen transitiioon voivat kuulua esimerkiksi nimen tai kutsumanimen muuttaminen, pukeutuminen, hiustyyli ja oikealla sukupuolella kutsumuksi tuleminen. (Kehräjä 2020.) Myös monille lapsille sosiaalinen transiio esimerkiksi vaatevalintojen kautta on tärkeä. Toisaalta ennalta asetetut raamit sukupuolen ilmentämiselle ovat usein kapeat ja altistavat kiusaamiselle. Siksi vertaistukiryhmä voi olla ainutlaatuinen paikka, jossa saa ilmentää turvallisesti omaa itseään. Ajattelimme myös, että paperinukkeaskartelun kautta itseilmaisua voi tuoda entistä vahvemmin esille helposti lähestyttävällä tavalla.

Kuva 1: Paperinukkeaskartelu

Sovimme yhdessä tehtävänjaosta eli siitä, kumpi ohjaajista ottaisi päävastuun keskustelun luotsaamisesta ja kumpi askartelun ohjeistuksesta. Sovimme myös siitä, missä järjestyksessä ryhmän eri toiminnot toteutettaisiin, ja päätimme kokeilla rakennetta, jossa yhteisen aloituksen jälkeen jatkaisimme suoraan keskustelemaan, minkä jälkeen siirtyisimme askartelun pariin. Tähän ratkaisuun päädyttiin, koska aiemmilla kerroilla suoraan aloituksen jälkeen toteutettu toiminnallinen osuus johti herkästi siihen, etteivät lasten keskittymiskyky ja jaksaminen enää meinanneet riittää ryhmän loppuvaiheilla yhteiseen keskusteluun.

Tällä kertaa lapsilla ei ollut etukäteen esitettyjä toiveita keskustelunaiheista. Usein lapsia kuitenkin puhututtavat kouluun liittyvät asiat eli esimerkiksi se, saako koulussa olla oma itsensä, tuleeko siellä kutsutuksi oikealla nimellä, väärinsukupuolitetaanko koulussa, ymmärtävätkö koulun aikuiset translapsen tilannetta ja voiko koulussa joutua kiusatuksi oman sukupuolenilmaisun vuoksi. Yhteisesti totesimme myös, että kumpikin meistä on valmis jakamaan asioita omasta sukupuolestaan. Vaikka kyseessä onkin vertaisohjattu ryhmä, on tärkeää, että jokaisen ohjaajan ja vapaaehtoisen suostumus omaan taustaansa liittyvien asioiden jakamiseen tarkistetaan, eikä kukaan joudu tilanteeseen, jossa itsestä pitää jakaa asioita, jotka rikkovat omia rajoja. Turvallisemman tilan periaatteet paitsi velvoittavat, myös suojelevat ja kaikin muin tavoin koskevat yhtä lailla ryhmän ohjaajia ja vapaaehtoisia.

Koko perheryhmän ohjaajatiimi kokoontuu noin tuntia ennen ryhmän alkua Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskukseen toimistolle. Tarkoituksena on käydä läpi jokaisen vastuuhjaajan

sekä vapaaehtoisen vireystilaa ja mielialaa pian alkavaan ryhmään liittyen. Lisäksi esiin on mahdollista tuoda ohjaustilanteeseen liittyviä omia tarpeita tai muita mielessä olevia asioita.

Lastenryhmä on osa perhetapaamista, joka alkaa sillä, että perheet saapuvat paikalle ja kokoontuvat kaikki samaan tilaan yhteiseen aloitukseen. Yhteisesti käydään läpi lyhyt nimi- ja kuulumiskierros, jonka aikana myös kaikkien ryhmien vertaisohjaajat sekä vapaaehtoiset esittäytyvät. Tämän jälkeen aikuiset sekä nuoret jakautuvat omiin ryhmiinsä ja lähtevät oman ryhmänsä ohjaajien kanssa heille varattuihin tiloihin. Lasten ryhmä kokoontuu aloitustilassa.

Lastenryhmä koostuu aina yhteisestä aloituksesta, keskusteluosuudesta, toiminnallisesta osuudesta sekä lopetuksesta. Myös vapaaseen leikkiin jää usein hieman aikaa.

Maaliskuun ryhmä alkoi lasten turvallisemman tilan periaatteiden läpikäymisellä. Olennainen osa turvallisemman tilan periaatteita on se, että jokainen sitoutuu periaatteisiin ja ottaa vastuun omasta toiminnastaan. Jokaisen on tärkeää pohtia omaa käytöstään ja sen vaikutusta muihin paikalla olijoihin. Turvallisemman tilan periaatteilla pyritään kaikkia kunnioittavaan tapaan toimia. (Utopia Helsinki 2013.) Lastenryhmissä turvallisemman tilan periaatteita on muokattu lapsille helpommin ymmärrettävään muotoon.

Turvallisemman tilan periaatteiden läpikäynnin jälkeen aloitettiin yhteinen nimikierros. Jokainen saa kertoa sen nimen, jolla haluaa sinä päivänä tulla kutsutuksi. Nimen ei tarvitse olla oma virallinen nimi, eikä sen tarvitse olla edes sellainen nimi, jota on aiemmin käyttänyt. Toivottua kutsumanimeä saa myös halutessaan vaihtaa vaikka kesken ryhmän. Hiljaakin saa olla ja vain kuunnella. Kenenkään ei ole pakko puhua ryhmässä.

Usein vauvana annettu nimi on sidoksissa henkilön syntymähetkellä määritettyyn sukupuoliin. Tästä syystä tuo nimi aiheuttaa monille transihmisille ahdistusta ja sosiaalista dysforiaa. Moni päätyy valitsemaan itselleen uuden nimen, joka vastaa paremmin omaa sukupuolta. (Kehräjä 2021.) Ihmisen nimi ja identiteetti kytkeytyvät usein yhteen silloinkin, kun ihminen on cissukupuolinen, eikä sukupuolensa vuoksi koe ristiriitaa nimeensä (Ainiala 2012). Uuden nimen löytäminen itselle on erilainen prosessi eri ihmisille, ja siksi transihmisten vertaisryhmät ovat usein hyviä ja turvallisia paikkoja kokeilla, miltä uusi nimi tuntuu käytännössä vailla pelkoa siitä, että joku käyttäisi vanhaa nimeä tai kummastelisi uutta. Siksi myös lasten ryhmissä tarjotaan tähän jokaiselle mahdollisuus.

Myös ryhmän ohjaajat esittäytyvät nimikierroksen yhteydessä ja kertovat omasta transtaustastaan tai sukupuolestaan. Avoimuus omasta transsukupuolisuudesta luo kokemusta vertaisuudesta. Monille lapsille on tärkeää, että he ovat tavanneet ihmisen, joka on käynyt läpi samaa kuin he, ja että heillä on positiivisia esimerkkejä, joiden kautta oma identiteetti voi näyttäytyä myös voimavarana. (Valojää 2018.) Tärkeää on silti muistaa sekin, että turvalli-

semman tilan periaatteet koskevat myös ryhmän ohjaajia, eikä itsestään tai taustastaan tarvitse jakaa mitään sellaista, mitä ei koe mukavaksi.

Yhteisen nimikierroksen ja turvallisemman tilan periaatteiden läpikäymisen jälkeen lähdetään rakentamaan yhteistä keskustelua lasten kanssa. Joskus ryhmän rakenne on ollut toisenlainenkin, mutta keskustelun virittely heti alkuun on todettu hyväksi toimintatavaksi. Silloin lapset jaksavat vielä keskittyä keskusteluun paremmin. Aiemmin olemme kokeilleet myös siirtyä yhteisestä aloituksesta suoraan toiminnalliseen osuuteen, minkä jälkeen olemme koontuneet vielä keskustelemaan yhdessä.

Molemmat toimintatavat sisältävät sekä hyviä että huonoja puolia, ja siksi onkin tärkeää tietää etukäteen, millaisia mahdollisia haasteita tai erityispiirteitä ryhmään osallistuvilla lapsilla on. Toimintaan suoraan siirtymisen positiivisena puolena voi nähdä sen, että usein yhteisen tekemisen kautta saadaan jäätä hieman rikottua, minkä jälkeen myös keskustelu voi olla avoimempaa ja luontevampaa. Toisaalta keskustelulla aloittamisen puolesta puhuu se, että keskustelua voi jatkaa myös yhteiseen tekemiseen siirryttäessä, minkä lisäksi suuri osa ryhmään osallistuvista lapsista on neurokirjolla, eikä monikaan jaksakaan keskittyä keskusteluun enää ryhmän loppuvaiheessa.

Keskusteluosuudessa tärkeää on luottamuksellisen tilan luominen. Tähän pyritään sekä turvallisemman tilan periaatteiden läpi käymisellä että sillä, että vertaisohjaajat voivat kertoa lyhyesti omasta transtaustastaan. Lapsilla on mahdollisuus paitsi esittää kysymyksiä etukäteen ryhmän ohjaajille vanhempiansa kautta, myös itse ryhmätilanteessa kysyä asioita ohjaajilta ja toinen toisiltaan. Myös ryhmän ohjaajat sekä vapaaehtoiset voivat esittää ryhmälle kysymyksiä tai pohdinnan aiheita, jotka usein virittävät keskustelua. Yleisesti ottaen ryhmässä tärkeintä on se, että jokainen saa olla osa sitä omana itsenään. Keneltäkään ei edellytetä mitään, ja osallistumisena pidetään myös kuuntelemista ja vierestä seuraamista.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen lastenryhmien vapaaehtoiset ja vertaisohjaajat ovat moninainen joukko ihmisiä, joita kuitenkin yhdistää kuuluminen sukupuolivähemmistöihin. Koska ryhmän ohjaajilla on omakohtaista kokemusta esimerkiksi väärinsukupuolitetuksi tulemisesta ja itseen kohdistuvista vääristä oletuksista, on sukupuolisensitiivinen tapa suhtautua ympärillä oleviin ihmisiin, myös lapsiin, usein luonteva osa toimintaa ja ihmisten kohtaamista.

Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan toimintatapaa, jonka tarkoituksena on, että jokainen lapsi voi olla, toimia ja oppia ilman sukupuoleen liittyviä rajoituksia ja oletuksia. Sukupuolisensitiivisyyden tavoitteena on tarjota jokaiselle lapselle samat oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet. (Naisasialiitto Unioni ry.) Varhaiskasvatuskentällä sukupuolisensitiivinen kasvatusto puhuttaa työntekijöitä edelleen. Usein oletukset ja ajatukset sukupuolisensitiivisyydestä ovat negatiivisia, eikä käsitettä ymmärretä sen koko laajuudessa. Sukupuolisensitiivi-

syyden ymmärretään toisinaan tarkoittavan sukupuolineutraaliutta tai sukupuolen olemassaolon hävittämistä. Tästä ei kuitenkaan toimintatavassa ole kyse.

Sukupuolisensitiivisyys on kirjattu osaksi myös esimerkiksi päiväkotien toimintaa ohjaavaa ja sitovaa varhaiskasvatussuunnitelmaa, joka linjaa, että varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä (Opetushallitus 2022, 34). Tästä huolimatta käsite on vielä liian usein tuntematon ja väärinymmärretty. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen lapsille suunnatussa toiminnassa erityisen hienoa on se, ettei ryhmissä oleteta kenenkään nimeä tai sukupuolta. Jokainen saa kertoa oman nimensä ja halutessaan sukupuolensa, mutta vaikka omasta sukupuolikokemuksestaan ei jakaisi mitään, kukaan ei tee oletuksia. Esimerkiksi värejä, vaatteita, hiustyylejä, nimiä tai itseilmaisukeinoja ei ryhmissä nähdä sukupuolittuneesti. Sukupuolisensitiivisyys toteutuu ryhmissä esimerkillisesti ja luontevasti.

Olennaista on se, että jokainen ryhmään osallistuva lapsi saa olla rauhassa ja turvassa. Transihmisten kokema syrjintä altistaa myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvia lapsia vähemmistöstressille (Huuska 2023). Sukupuolivähemmistöön kuuluvalla lapsella esimerkiksi päiväkotiki, koulu tai harrastustoiminta saattaa olla valtavan stressaava toimintaympäristö. On tärkeää, että lapsen kasvuympäristöön luodaan turvallisia tiloja varhaiskasvatuksessa, koulussa ja muissa sosiaalisissa ympäristöissä, jotta lapsen kokema stressi pääsee helpottamaan edes hetkeksi (Valojää 2018).

Toiminnallinen osuus sisältää askartelua, maalaamista, pelailua tai muuta yhdessä tekemistä, joka mahdollistaa yhtäaikaisen keskustelun. Tekemiseen saa osallistua omalla tavallaan tai olla osallistumattakin. Yhteinen tekeminen pyritään suunnittelemaan aina niin, että jokaisen taidot varmasti riittävät osallistumiseen, ja että jokainen voi saada iloa ja onnistumisen kokemuksia.

Ryhmän aikana lapsille tarjotaan myös pientä välipalaa, ja ryhmän päättyessä lapsilla on aikaa leikkiä yhdessä ja purkaa energiaa. Usein lopuksi myös kokoonnutaan vielä yhteen pyytämään lapsilta palautetta ryhmästä peukkuäänestyksen avulla. Tämän jälkeen vanhemmat tulevat hakemaan lapsensa ryhmätilasta.

Ohjaustiimi jää purkamaan ryhmäkertaa yhteisesti sovitun rungon mukaan. Purku sisältää paitsi mahdollisuuden kertoa yleisesti siitä, miten ryhmä on sujunut, myös mahdollisuuden kehua omia ohjaajavertaisia ja sanoittaa sitä, missä tiiminä olemme onnistuneet. Myös kehitysideoiden esille tuominen ja pohdinta vaihtoehtoisista tavoista toimia on tervetullutta.

Maaliskuun lastenryhmä sujui ohjaustiimin mielestä pääosin hyvin. Tyytyväisiä oltiin siihen, että keskustelu eteni sujuvasti ja lapset ottivat siihen osaa. Peukkuäänestyksen kautta saatu palaute lapsilta oli pääosin positiivista, mutta seuraavia kertoja ajatellen palautetta olisi voinut tämänkin tyyppisestä äänestystilanteesta taltioida johonkin muistiin. Tällä kertaa sitä

ei kuitenkaan tehty. Yhteisen peukkuäänestyspalautteen lisäksi moni lapsista sanoi, että heillä oli ollut hauskaa ja että he haluavat tulla ryhmään uudestaan. Myös sanallisen palautteen dokumentoinnin keinoja voisi olla hyvä pohtia jatkoa ajatellen.

Ohjaustiimi toimi jäsentensä mielestä yhdessä hyvin. Kaikki tekivät oman osansa, ja etukäteen sovituista asioista sekä tehtävänjaoista pidettiin kiinni. Juuri tällä kokoonpanolla ryhmää ei ollut aiemmin toteutettu, mutta yhteistyö sujui silti sujuvasti ja joustavasti. Jokainen tiimin jäsen tuntui löytävän oman paikkansa ja tapansa ohjata ryhmää.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen ryhmien ohjaamisessa ohjaajan näkökulmasta positiivista on paitsi se, että työskennellessään saa hyödyntää omia vahvuuksiaan, myös se, että omista epävarmuustekijöistä ja kehittämiskohteista on mahdollista puhua ääneen. Työskennellessä on tilaa olla epätäydellinen ja kehittää itseään sekä kasvaa turvallisessa ympäristössä.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluville lapsille ryhmää ohjattaessa on erityisen tärkeää, että jokainen tuntee olonsa turvallisiksi. Paitsi yhteisillä turvallisemman tilan periaatteilla, ryhmästä voi luoda turvallisen myös omilla inklusiivisilla sanavalinnoilla ja asioiden avoimella sanoittamisella.

Melko suuri osa ryhmässä käyvistä lapsista on neurokirjolla, eli heillä on esimerkiksi ADHD tai he ovat autismin kirjolla. Vaikka ryhmän pääasiallinen aihe on sukupuolen moninaisuus ja siihen liittyvät teemat, olisi kuitenkin tärkeää, että neurokirjon tuomat erityispiirteet otettaisiin ryhmää ohjattaessa huomioon. Tapoja huomioida kaikenlainen moninaisuus voisi olla hyvä pohtia entistä syvällisemmin, jotta aito inklusiivisuus toteutuisi. Tästä huolimatta ryhmä on jo nyt monelta osin hyvin monen tyyppistä moninaisuutta huomioiva ja kykenee toimimaan joustavasti erilaisten tilanteiden edessä.

6 Syyslukukauden 2023 ryhmät

Syyslukukaudella 2023 Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella järjestettiin kaksi eri ryhmää: yksi loka- ja yksi marraskuussa. Syksyn ryhmät ovat opinnäytetyöni kannalta ne olenaisimmat. Niiden aikana olen erityisesti pyrkinyt refleктоimaan ja kehittämään toimintaa keräämäni ja omaksumani tiedon pohjalta. Siksi avaan tässä kappaleessa syyslukukaudella toteutettuja ryhmiä yksityiskohtaisemmin. Molemmista ryhmäkerroista kertoessani olen jakanut ohjauskerrat saman kaltaisen kaavan mukaan suunnitteluun, toteutukseen sekä reflektointiin. Noudatan tätä kaavaa kummastakin ryhmäkerrasta kertoessani.

6.1 Ensimmäinen ryhmä

Syksyn 2023 ensimmäinen perheryhmä Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella järjestettiin 8.10.2023. Osallistujia ei ollut ilmoittautunut kovinkaan paljoa aikaisempiin kertoihin verrattuna, jolloin ryhmille on ollut jopa kysyntää enemmän kuin ryhmässä on ollut osallistumispaikkoja. Lasten ryhmään oli tulossa kuusi lasta, joista yksi joutui perumaan, joten lapsia oli paikalla viisi. He olivat iältään 4-10-vuotiaita.

Lokakuun ohjaustiimissä jatkoivat samat tutut vastuuhjaajat kuin keväälläkin, heitä oli kaksi. Lisäksi ryhmässä oli tutustumassa Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen uusi työntekijä. Lokakuun ryhmä oli ensimmäinen kahdesta syyskauden 2023 aikana järjestettävästä lasten lähiryhmästä perhetapaamisten yhteydessä.

6.1.1 Suunnittelu

Ryhmän suunnittelun toteuttivat vastuuhjaajat viestikanavien kautta. Lasten lähitiimille on luotu oma WhatsApp-ryhmä, jossa ohjaajat voivat keskustella käytännön asioista. Arkaluontoisen aiheen sekä lasten yksityisyydensuojan vuoksi viestintäkanavien kautta ei puhuta lapsista nimillä tai jaeta mitään muitakaan tunnistetietoja. Arkaluontoisemmista aiheista keskustellaan esimerkiksi Teams-puhelun välityksellä.

Lokakuun ryhmäkerran haasteena oli ennakkotietojen puuttuminen. Koska osallistujia oli ryhmään tulossa melko vähän, ryhmän hakuaikaa jatkettiin. Osa perheistä joutui perumaan osallistumisensa vielä viime hetkellä, ja näiden syiden vuoksi tietoa lasten tarkasta lukumäärästä, iästä tai erityistarpeista ei ollut kovin ajoissa saatavilla. Tämä vaikutti luonnollisesti myös toiminnan suunnitteluun.

Lopulta ohjaustiimissä päädyttiin siihen, että yhteisen aloituksen ja keskusteluhetken lisäksi voisimme ryhmäkerralla maalata yhdessä lasten kanssa. Koska etukäteistiedot lapsista olivat vähäiset, tuntui tärkeältä valita yhteinen tekeminen, johon monen ikäiset lapset voisivat matalalla kynnyksellä osallistua. Toinen ryhmän vastuuhjaajista kävi ostamassa maalaus pohjia ja keräsi muita tarvittavia materiaaleja Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen toimistolta. Nuorten ryhmän vastuuhjaaja otti tehtäväkseen myös lasten ryhmän välipalan ostamisen.

Tällä kertaa ryhmän suunnittelu eteni hyvin matalalla kynnyksellä. Koska ryhmä itsessään kestää ohjaustiimin aloitus- ja lopetuspalaverineen noin neljä tuntia, on muuhun suunnitteluun, materiaalihankintoihin yms. varattu aikaa tunti. Tämä ei mahdollista kovin syvällistä suunnitteluprosessia, mutta toisaalta ryhmällä on niin selkeä valmis struktuuri, ettei aikaa vievälle suunnitteluprosessille välttämättä ole tarvetta. Ensimmäisiä ryhmiä suunnitellessa aikaa kului enemmän, koska kaikki toimintatavat olivat vielä uusia tai niitä ei ollut.

6.1.2 Toteutus

Ennen ryhmää ohjaustiimi kokoontui yhteen Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen toimistolle. Keskustelimme yhdessä jokaisen kuulumisista sekä vireystilasta lyhyesti. Paikalla oli myös uusi työntekijä, jolle kaikki esittäytyivät. Kävimme läpi ryhmien suunnitelmia pikaisesti, minkä jälkeen siirryimme kantamaan tarvittavia materiaaleja ryhmätiloihin.

Perheiden saavuttua kävimme yhteisesti läpi nimikierroksen, minkä lisäksi ohjaajat esittäytyivät. Lisäksi yksi vastuuhjaajista luki turvallisemman tilan periaatteet, minkä jälkeen jakaannuimme ryhmiin ja siirryimme kullekin ryhmälle varattuun tilaan. Lasten ryhmässä oli uusia osallistujia, joista nuorin oli 3-vuotias, joten koimme tärkeäksi ottaa sensitiivisesti kontaktia pienimpiin osallistujiiimme, joita ilman vanhempaa ryhmätilanteeseen jääminen jännitti.

Aloituskierrokseen kokoonnuimme yhteiseen piiriin lattialle istumaan, ja lapset tuntuivat olevan innoissaan isosta yksisarvispehmolelusta, jonka olimme ottaneet ryhmään mukaan. Nimikierroksen aikana vastuuhjaajat kertoivat lyhyesti myös omasta transtaustastaan, ja tällä kertaa se innoitti myös monia lapsista jakamaan asioita omasta sukupuoli-identiteetistään. Ryhmätilanteen tunnelma tuntui alusta alkaen herkän luottamukselliselta ja samaan aikaan rennolta. Tilanne oli tavallista rauhallisempi, koska lapsia oli paikalla niin vähän eivätkä he tunteneet toisiaan vielä kovin hyvin.

Keskustelun aiheita ei lapsilta juurikaan tällä kertaa noussut, ja monia ujostutti vielä tässä vaiheessa ryhmää puhua kovin paljoa. Siirryimme siis aika pian pöydän ääreen maalaamaan, mikä tuntui innostavan lapsia kovasti. Innostus rentoutti tilannetta.

Maalaaminen sujui hyvin, ja kaikki ryhmään osallistuneet lapset tuntuivat nauttivan siitä. Keskustelua syntyi monista arkisista asioista maalausten ympärille, ja myös ryhmän ohjaajat maalasivat yhdessä lasten kanssa. Lapset intoutuivat juttelemaan myös keskenään, ja maalaamisen jälkeen välipalaa syödessä etenkin osalla lapsista tuntui olevan jo uusia kavereita, joiden kanssa he lähtivät leikkimään.

Ryhmän ollessa hyvin pieni ja rauhallinen, tuntui luontevalta antaa erityisen paljon tilaa vapaaseen leikkiin ja yhteiseen oleskeluun ryhmän loppupuolella. Ryhmän tunnelmaa on vaikea kuvata sanoin, mutta itse tilanteessa se oli käsinkosketeltava. Tunnelmassa oli ainakin aikuisen ohjaajan näkökulmasta vertaistuen mahdollistamaa sanatonta ymmärrystä, joka puolestaan mahdollisti turvallisen tilan ihan vain olla. Juuri sellainen tuntuu kaikista tärkeimmältä, kun järjestetään ryhmiä translapsille.

Ryhmän loputtua lasten vanhemmat tulivat hakemaan lapsensa ja lähtivät kotiin. Lapset eivät vielä olisi halunneet lähteä, mikä kieli ohjaajille siitä, että ryhmäkerta oli onnistunut ja lap-

set olivat viihtyneet. Ryhmän loputtua ohjaustiimi keräsi tavarat kasaan ja siirtyi toimistolle yhteiseen purkukeskusteluun.

Purkukeskustelussa käytiin läpi jokaisen ohjaajan omia ajatuksia ryhmän sujumisesta sekä omasta ohjaamisesta. Myös omalle tiimille ja tiimikavereille sai antaa palautetta. Yhteisesti pohdittiin myös sitä, voisiko seuraavalla kerralla tehdä jotakin toisin ja mikä nyt jo toimi hyvin.

6.1.3 Reflektointi

Lokakuun lasten ryhmä oli erityinen, koska se oli useisiin muihin lasten aiempiin ryhmäkertoihin verrattuna niin erilainen pienen osallistujamäärän vuoksi. Lasten ohjaustiiminä koimme, että ryhmä oli onnistunut hyvin, vaikka suunnittelu ja ohjaus oli toteutettu hyvin paljon ”fiilispohjalta” - tai ehkä juuri siksi. Lasten kanssa toimiminen on usein herkkää, ja tilanteet muuttuvat nopeasti. Ryhmän vaihtuvuuden vuoksi ryhmädynamiikka on joka kerta erilainen, ja tämä vaatii ohjaajilta sopeutumista erilaisiin ohjaustyyliihin ja ryhmän tarpeisiin. Vaikka suunnittelu ja oman ammatillisen toiminnan perustelu on tärkeää, nousee usein lasten ryhmien ohjaamisessa kaikista tärkeimmäksi oman intuition ja herkkyyden löytäminen sekä näihin luottaminen.

Yhdessä lokakuun ryhmän ohjaustiimin kanssa koimme, että onnistuimme luomaan ryhmäämme hyvän ja turvallisen hengen. Lapset keskustelivat alkujännityksestä huolimatta paljon ja vapautuneesti, pieni ryhmä toimi hyvin. Ohjaajan näkökulmasta näytti siltä, että kaikki ryhmän osallistujat pääsivät aidosti mukaan toimintaan omalla tavallaan, ja hiljaisemmatkin lapset saivat sanottua asioita ääneen. Loppua kohden aloimme olla toisillemme jo niin tuttuja, tai ainakin turvallisia, että tilassa vallitsi rento ja luottavainen tunnelma.

Tällä kertaa emme toteuttaneet peukkuäänestystä tai mitään muutakaan suoraa palautteenkeruuta. Toisaalta lapset oma-aloitteisesti antoivat palautetta ja kertoivat pitäneensä ryhmästä ja tulevansa sinne taas uudestaan. Jäimme kuitenkin tiiminä pohtimaan, että seuraavia kertoja ajatellen voisi kehitellä erilaisen tavan kerätä palautetta ja katsoa miten se toimii. Tämä edistäisi sitä, että lapset voisivat kokea olonsa kuulluksi saadessaan mahdollisuuden kertoa omia ajatuksiaan ryhmästä. Erilaiset palautteenantotavat eri kerroilla saattaisivat myös mahdollistaa sen, että eri tavoin ajattelevat ja toimivat lapset voisivat eri kertoina kokea vahvemmin ajatustensa tulevan kuulluiksi.

Myös se, että ohjaustiimillä on kyky lukea erilaisia tilanteita, on tärkeää. Tällä ryhmäkerralla esimerkiksi keskustelu ei oikein lähtenyt käyntiin, vaikka lapset jakoivatkin osallistua hyvin. Tällöin on olennaista, ettei keskustelua yritetä pakottaa, vaan voidaan yhteistuumiin siirtyä seuraavan tekemisen pariin. Joustava ajattelu ja kyky toteuttaa sitä käytännössä toimivat ohjaustiimissämme hyvin.

Lopetuskeskustelussa ohjaustiimi antaa myös toisilleen palautetta. Vertaisohjaajaltani sain palautetta siitä, että yhteistyö kanssani sujuu hänen mielestään mutkattomasti ja mukavasti, minkä lisäksi huomaa, että olen lasten kanssa tehtävän työn ammattilainen ja toiminut lasten kanssa paljon. Vertaisohjaajilta saatu kannustava palaute tuntuu kannattelevalta ja ensiarvoisen tärkeältä. Se motivoi jatkamaan työskentelyä ja sitoo ohjaustiimiä yhteen.

6.1.4 Kehitettävää

Seuraavaa ohjauksetta ajatellen voisimme ideoida ja kehittää erilaisia palautteenkeräämistapoja. Palautteenantokeinoja suunniteltaessa on tärkeää pohtia sitä, millaista palautetta haluaa sekä miten ja mihin kerättyä palautetta halutaan hyödyntää. Tärkeää on myös se, ettei suunniteltuun keinoon jäädä jumiin, vaan myös virallisen palautteenannon ulkopuolella saadut palautteet huomioidaan ja hyödynnetään. Jo aiempina ryhmäkertoina on käynyt ilmi, että lapset antavat palautetta spontaanisti suullisesti.

Ryhmän suunnittelu elää joka kerta sen mukaan, missä vaiheessa osallistujista saadaan lisätietoa, jonka pohjalta toimintaa voidaan alkaa suunnittelemaan. Yhdessä Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen vertaistoiminnan suunnittelijan kanssa olemme pohtineet lyhyen etäpalaverin toteuttamista, jonka aikana tietoturvallisesti olisi mahdollista käydä läpi ryhmän osallistujien määrä, iät sekä mahdolliset toimintaa suunniteltaessa ja ohjattaessa huomioon otettavat seikat, kuten neuromoninaisuus tai lapsen jännitys.

Monet seikat perheryhmien lasten tapaamisten ohjaamisessa ovat jo hioutuneet toimiviksi. Hyväksi todettuja toimintamalleja ei tarvitse lähteä muuttamaan tai rakentamaan uudelleen, mutta aika-ajoin on hyödyllistä arvioida, onko toiminnan kehittäminen mahdollista ja palvelvatko vanhat toimintatavat tarkoitusta edelleen. Koska asiakasryhmä on moninainen, lasten ikähaarukka melko suuri ja osallistujien vaihtuvuus jatkuvaa, on tärkeää reflektoida toiminnan mielekkyyttä sekä mahdollisia muutostarpeita.

Koska suunnittelu-aikaa ryhmälle on melko vähän, syvempään reflektointiin ei välttämättä usein jää aikaa, sillä suunnittelu-aika kuluu käytännön asioiden sopimiseen sekä hoitamiseen, kuten tarvikkeiden hankkimiseen ja ryhmän toteutuksen ideointiin. Lasten ryhmän vastuuhjaajista ei tällä hetkellä kumpikaan vakituisesti työskentele Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksella, joten tällaiselle kehittämistyölle ei erikseen ole resursoitu työtunteja. Voisi pohtia, olisiko melko samana pysyvän ohjaustiimin hyödyllistä järjestää esimerkiksi kerran vuodessa tapaaminen, jossa yhteisiä toimintatapoja voisi pureutua pohtimaan ilman tarvetta samalla suunnitella lähestyvää ryhmää käytännön tasolla.

6.2 Toinen ryhmä

Marraskuun perheryhmä kokoontui 19.11.2023. Ryhmään oli ilmoittautunut seitsemän lasta, joiden ikähaarukka oli 4-10 vuotta. Etukäteen perheiltä oli tullut toive siitä, että ryhmässä keskusteltaisiin kaapista tulemisesta, oman sukupuolen sanoittamisesta sekä kehoristiriidasta. Lisäksi lapset toivoivat tapaavansa muita translapsia ja saavansa vertaistukea. Ennakkotietona oli myös, että moni lapsista jännitti ryhmätilanteita, uusia ihmisiä ja oli erittäin ujoja.

6.2.1 Suunnittelu

Suunnitteluvaiheessa ryhmän vastuuohjaajat kommunikoivat sähköpostiviestein, sillä se tuntui olevan molempien kiireisen arjen keskellä helpoin kommunikaatiokeino. Pohdimme yhdessä tekemistä ryhmään, ja päädyimme kutistemuoviaskarteluun. Olemme toteuttaneet vastaavan askartelun kerran aikaisemminkin, mutta siitä oli jo aikaa yli vuosi. Edellisellä kerralla lapset pitivät kutistemuoviaskartelusta kovasti, ja se toimi myös erittäin hyvänä jäänrikkojana ja ryhmäytti toisilleen entuudestaan tuntemattomia lapsia vaivattomasti.

Askartelua varten käytiin ostamassa materiaalit etukäteen. Koska materiaali ja askartelutapa olivat entuudestaan tuttuja, ei askartelun ohjeistuksen pohtimiseen tai erillisen materiaalilistan laatimiseen juurikaan tarvinnut käyttää aikaa.

Vastuuohjaajat kävivät keskustelua myös tavoista kerätä palautetta. Asiasta oltiin keskustelu jo edellisen ryhmän jälkeen, ja tälle kerralle päätimme ottaa kokeiluun hieman luovemman tavan kerätä palautetta. Sovimme, että ennen ryhmää menisimme ryhmätilaan valmistelemaan palauteseinän, johon lapset saisivat kuvallisesti ja sanallisesti jättää palautetta ryhmän eri aihealueisiin liittyen. Ryhmään liittyvät etu- ja jälkikäteiskokoonnut ohjaustiimin kesken olivat meille jo rutiininomaisia, eikä niitä erikseen tarvinnut suunnitella.

Joitakin päiviä ennen ryhmää Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen työntekijä jakoi videoyhteyden välityksellä ryhmään tulevat lapset ja toiveet keskustelunaiheista, koska niitä oli enemmän ja ne olivat tarkempia kuin aiemmillä kerroilla. Keskustelimme myös siitä, miten erilaisia aiheita voisi ottaa lasten kanssa puheeksi siten, että jokaisen ryhmäläisen ikätaso tulisi huomioitua ikähaarukan ollessa melko laaja.

6.2.2 Toteutus

Tapasimme lastenryhmän toisen vastuuohjaajan kanssa hieman tavanomaista aiemmin Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen toimistolla. Kävimme läpi osallistujien ennakkotiedot sekä keräsimme materiaalia ja tulostimme kuvia palautteenantoa varten.

Muiden ohjaustiimiläisten saavuttua paikalle kävimme yhdessä läpi aloituskierroksen. Aloituskierroksen aikana keskustelimme jokaisen vireystilasta sekä tavoista, jotka tukevat omaa ohjaamista. Tämän jälkeen jokainen tiimi jakautui vielä valmistelemaan omaa ryhmäänsä.

Yhteisen aloituksen jälkeen jakaannuimme ryhmiin: lapset omaansa, nuoret omaansa ja vanhemmat omaansa. Lastenryhmään ilmoittautuneista vain neljä pääsi lopulta paikalle. Kaksi neljästä osallistujasta oli ryhmässä ensimmäistä kertaa, ja osallistuminen oli osalle lapsista jännittävää. Pyrimme luomaan lapsille turvallista ja tervetullutta oloa menemällä heidän luokseen ja ottamalla kontaktia heti henkilökohtaisesti. Yhden lapsen vanhempi jäi ryhmään joksikin aikaa, jotta lapsen oli helpompi osallistua.

Aloitimme lastenryhmän yhteisellä aloituspiirillä. Kävimme läpi turvallisemman tilan periaatteet sekä nimikierroksen vielä uudelleen. Tämän jälkeen ohjaajina kerroimme omasta taustastamme sekä tarinastamme. Painotimme lapsille erityisesti sitä, että ohjaajilta saa kysyä mielessä olevia asioita, ja ryhmässä saa jutella juuri siitä mitä on mielessä, mutta saa myös olla juttelematta.

Lapset olivat melko hiljaisia, mutta tästä huolimatta aktiivisia osanottajia keskustelutilanteessa. Heistä pystyi aistimaan, että he olivat tilanteeseen sitoutuneita ja keskittyneitä. Keskustelimme jonkin aikaa, minkä jälkeen siirryimme lattialta pöydän ääreen askartelemaan.

Kuva 2: Kutistemuoviaskartelu

Kutistemuoviaskartelu oli lapsille mieleen, ja he innostuivat siitä nopeasti. Keskustelu alkoi soljumaan pian askartelun siivittämänä, ja tunnelma oli leppoisa ja mukava. Askartelun lomaan oli helppo liittää erilaisia keskustelunaiheita, ja hiljaisemmatkin lapset alkoivat kertoamaan juttuja yhteisen pöydän ympärillä.

Askartelun aikana tarjosimme lapsille pientä välipalaa, ja lisäksi esittelimme tekemämme palauteseinän ja pyysimme lapsia antamaan palautetta ryhmän lopussa. Palauteseinä koostui suurista seinälle kiinnitetyistä papereista, joihin oli kirjattu neljä eri osa-aluetta: keskustelu, askartelu, tarjoilut sekä kysymys ”oliko kivaa?”. Papereihin sai kirjoittaa tai piirtää palautetta, minkä lisäksi olimme varanneet erilaisia symboleita, joita papereihin sai liimata (Liite 1).

Syömisen ja palauteohjeistuksen jälkeen lapset leikkivät hetken yhteisissä tiloissa, mutta palasivat tämän jälkeen vielä askartelun äärelle. Askarteluintoa olisi riittänyt vielä tapaamisajan loputtuakin, kun vanhemmat palasivat hakemaan lapsiaan ryhmätilasta.

Ryhmän loppumisen jälkeen siivosimme jäljet ja palasimme toimistolle loppukeskustelua varten. Kävimme yhteisesti ohjaustiimien kesken läpi ryhmien sujumisen. Lisäksi annoimme toisillemme palautetta, jossa keskityimme erityisesti siihen, mistä toistemme ja itsemme toiminnassa pidimme.

6.2.3 Reflektointi

Viimeinen ryhmä sujui erittäin hyvin. Ennen ryhmäkertaa tiedossa oli tavanomaista enemmän ryhmään osallistuvien lasten aihetoiveita ja toisaalta myös mahdollisia ryhmänohjauksen kanalta haastavia tekijöitä.

Ohjaustiiminä olimme tyytyväisiä siihen, että myös ujommat ja hiljaisemmat lapset halusivat jäädä kanssamme lastenryhmään. Lapset rohkaistuivat ryhmän edetessä mukaan keskusteluun sekä yhteiseen toimintaan, ja ryhmän loppuvaiheessa heistä jokainen oli puhelias ja riehakas. Lasten olemuksesta pystyi päättelemään, että he viihtyivät ryhmässä ja nauttivat toinen toistensa seurasta. Onnistuimme mielestämme hyvin turvallisen ilmapiirin luomisessa sekä jokaisen lapsen kohtaamisessa samaan aikaan sekä yksilönä että ryhmän jäsenenä. Huomioonottamista tuki se, että osallistujia oli ryhmässä niin vähän.

Ryhmädynamiikka on jokaisessa ryhmässä erilainen, koska osallistujat vaihtelevat. Tällä kertaa ryhmä oli erityisen toimiva ja tuntui, että jokainen löysi siitä paikkansa. Ryhmädynamiikan lisäksi toimivaa ryhmää luultavasti edesauttaa myös ohjaajien yhteistyö, joka on jatkunut jo niin monta ryhmäkertaa, että ohjaaminen yhdessä on luontevaa ja saumatonta.

Palauteseinä edisti konkreettisen palautteen keräämistä, ja sen toteutus onnistui jo tällä kerralla melko hyvin. Koska palautteenkeräämistapa oli myös lapsille uusi, on mahdollista, että saman tyyppinen keino kerätä palautetta onnistuisi seuraavalla kerralla vielä paremmin

ja palautetta tulisi mahdollisesti enemmän. Koska saimme erittäin konkreettista palautetta koskien ryhmän tarjoiluja, voimme ottaa palautteen vastaan ja muuttaa toimintaamme sen osalta ensi kertaa ajatellen. Tämä antaisi myös lapsille viestin, että heidän antamallaan palautteella on oikeasti merkitystä.

Viimeiselläkin ryhmäkerralla keskiössä oli ehdottomasti yhdessä vietetty aika vertaisten kesken. Vaikka keskustelunaiheet vaihtelivat hyvin arkisista asioista sukupuolen moninaisuuteen liittyviin teemoihin, oli ilmassa koko ajan käsinkosketeltava tunnelma vertaisuudesta. Ymmärrys yhteisestä vertaisuudesta on ryhmissä kantava teema, joka asettaa erilaisen lähtökohdan myös kaikelle muulle tekemiselle ja keskustelulle.

Vaikka ryhmän tarkoitusta, vertaisuutta, ajatellen on melko toissijaista mitä ryhmässä askarrellaan, pelataan tai leikitään, on hyvä kuitenkin huomioida se, millainen vaikutus toiminnalla lapsiin on ja minkälaisen tekemisen he kokevat mielekkääksi. Vaikka ryhmän suurimpana anti-
na voi pitää hengähdyshetken saamista cisnormatiivisesta maailmasta sekä vertaisuuden jakamista, on olennaista sekin, että lapset haluavat tulla ryhmään uudelleenkin. Tätä halua myös mahdollisimman mielekäs tekeminen tukee.

Toisaalta yhteistä tekemistä voi tarkastella sitäkin kautta, minkälaisen pohjan se antaa keskustelulle. Esimerkiksi viimeisen ryhmäkerran kutistemuoviaskartelu antoi monille lapsille idean erilaisten pride-lippujen värittämisestä, mikä puolestaan tarjosi hyvän alustan keskustelulle erilaisista identiteeteistä.

7 Palaute ja arviointi

7.1 Palautteen kerääminen

Lapsen identiteetin kehittymisen kannalta on olennaista tarjota hänelle mahdollisuus olla vaikuttamassa asioihin hänelle merkittävissä yhteisöissä. Osallisuus opettaa lapselle taitoja yhdessä toimimisesta ja välittää viestiä siitä, että hänen ajatuksillaan on merkitystä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2023.) Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen ryhmissä palautetta kerätään aikuisilta erillisen palautelomakkeen kautta, mutta lasten kanssa on hyödyllistä pohtia vaihtoehtoisia palautteenantokeinoja, jotta myös heidän äänensä tulee kuuluksi. On tärkeää, että palautetta paitsi kerätään, sillä on myös vaikutusta siihen, miten toimintaa jatkossa kehitetään.

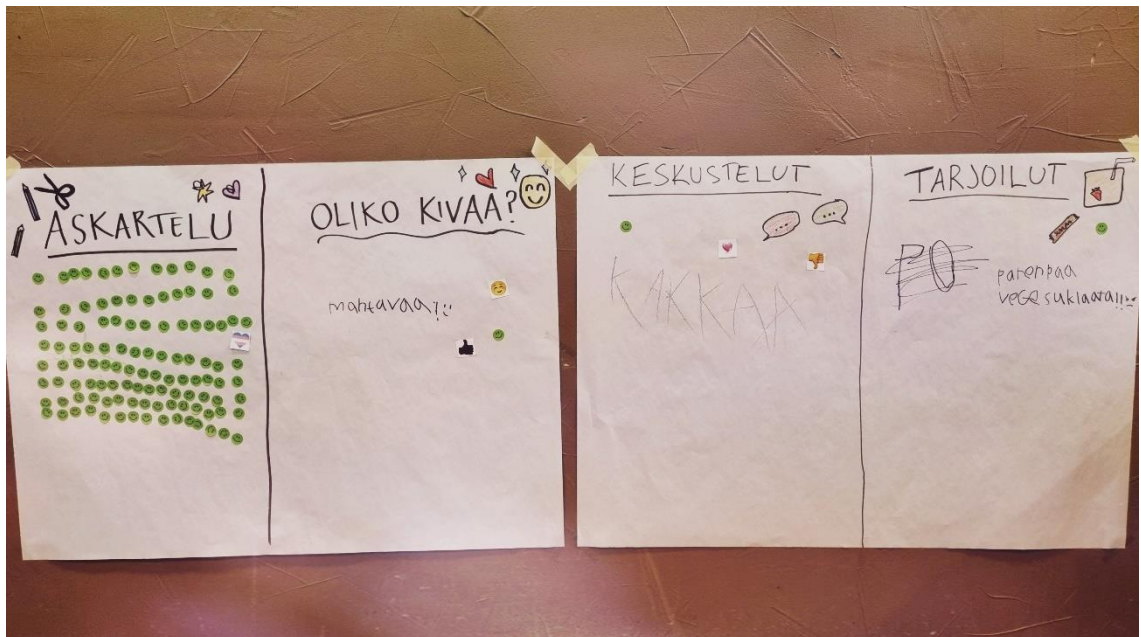
Viimeisellä ryhmäkerralla valitsimme hieman erilaisen tavan palautteen keräämiseen, ja päätimme rakentaa ryhmätilaan yhteisen palauteseinän. Aiemmin olemme käyttäneet niin sanottua peukkuäänestystä, jossa jokainen saa yhteisessä loppupiirissä näyttää peukalolla mielipiteensä eri asioihin liittyen.

Tarve kehittää palautteen keräämistä kumpusi siitä, että peukkuäänestyksellä kerätyn palautteen taltioiminen on toisinaan ollut haastavaa, ja toisaalta moninaisempien palautteenantotapojen hyödyntäminen voi myös tukea sitä, että eri lapset saavat paremmin äänensä kuuluviin. Valitsimme tavan, jonka toteuttaminen tuntui meistä riittävän yksinkertaiselta, ja joka on taltioitavissa myöhempää käyttöä varten.

Halusimme varmistaa, että palautteen antamiseen olisi tarpeeksi matala kynnyks. Siksi päädyimme tulostamaan kuvia, joiden avulla palautetta voisi antaa (Liite 1). Koimme, että kuvan valitseminen ja liimaaminen omassa rauhassa olisi helppo, mutta kuitenkin selkeästi viestivä tapa antaa palautetta. Mahdollistimme samalla myös piirtämisen ja kirjoittamisen seinälle.

7.1.1 Palauteseinä

Kokosimme palauteseinän ryhmätilan seinälle. Se kiinnitti lasten huomion jo ryhmän alkuvaiheessa, ja ohjeistimme lapsille palauteseinän idean yhteisesti. Tarkensimme ohjeistusta lasten kohdalla, jotka tuntuivat sitä kaipaavan. Korostimme, että palauteseinälle saa kirjoittaa, piirtää tai liimata juuri sellaisia asioita kuin haluaa. Kerroimme lapsille myös, että olisimme iloisia mistä vain saamastamme palautteesta, ja että sen avulla voimme jatkossa muuttaa ryhmässä asioita ja kehittää toimintaa.

Kuva 3: Palauteseinä

Lapset jättivät jonkin verran palautetta seinälle, mutta koska lapsia oli paikalla vain neljä, ei palautetta tietenkään tullut kovin paljoa. Koska lasten ikähaarukka ryhmässä oli lopulta 4-8 vuotta, ei monikaan lapsista vielä osannut kirjoittaa niin hyvin, että olisi voinut antaa sanallista palautetta seinälle.

Kun lapset olivat antaneet palautteen seinälle, otimme siitä valokuvan. Palaute oli jaettu neljään osaan, ja kaikkien osioiden alle saimme jotakin palautetta. Askartelu-kohdan alle lapset olivat liimanneet paljon hymynaamoja sekä sydämen. ”Oliko kivaa?” -kohdan alle oli kirjoitettu sanallinen palaute ”mahtavaa!” sekä liimattu kaksi hymynaamaa ja peukalo ylöspäin. Keskustelut-kohdan palautteissa luki ”kakkaa”, minkä lisäksi kohtaan oli liimattu peukalo alaspäin, hymynaama sekä sydän. Viimeisessä eli tarjoilut-kohdassa oli hymynaama sekä sanallinen palaute ”parenkaa vegeksuklaata!”.

7.1.2 Suullinen palaute

Vaikka emme erikseen keränneet ryhmässä suullista palautetta, saimme sitä silti. Yksi lapsista sanoi, että hän haluaisi ”joka kerta askarrella näitä samoja”, minkä voi tulkita tarkoittavan, että askartelu oli hänelle mieleen. Suullisen palautteen annettuaan hän suuntasikin palaute-seinälle ja liimasi sinne todella monta hymynaamatarraa kohtaan ”askartelu”.

Kun ryhmä läheni loppuaan, tuli yksi ujoimmista uusista lapsista toisen ohjaajista viereen ja nojasi pänsä tämän jalkaa vasten. Vaikka palaute ei ollut varsinaisesti suullinen palaute, ajattelen vetäytyvän lapsen fyysisen kontaktin ottamisen uuteen aikuiseen olevan suuri luottamuksenosoitus.

Yksi lapsista totesi lähdön hetkellä, että hän haluaisi jäädä ”tänne noiden kanssa asumaan”, viitaten ”noilla” ryhmän kahteen ohjaajaan. Vaikka tätäkään ei varsinaisesti voida pitää suorana palautteena, voivat nämä sanat lapsen suusta tarkoittaa sitä, että hän on kokenut olonsa mukavaksi eikä haluaisi tilanteen vielä olevan ohi.

7.1.3 Palautereflektio

Koska palauteseinän tarjoama palaute on pitkälti kuvamuodossa, voi sitä tulkita hyvin monin eri tavoin. Tulkitsisin kuitenkin hymynaamat, ylöspäin osoittavat peukalot ja sydämet positiiviseksi palautteeksi. Näin ajateltuna positiivista palautetta saivat kaikki osiot, joista palautetta kerättiin. Palaute oli positiivisvoittoista, mikäli mainittuja symboleita pidetään merkinä positiivisesta palautteesta. Positiivista palautetta kuvastaa myös kirjoitettu palaute ”mahtavaa!”.

Kehittävänä palautteena voidaan pitää alaspäin osoittavaa peukaloa sekä kommentteja ”parenkaa vegeksuklaata!” tarjoilut-kohdassa sekä kommenttia ”kakkaa” keskustelu-kohdassa. Suklaatoive on selkeä ja konkreettinen palaute, jossa voimme varmasti seuraavaa kertaa ajatellen petrata tarjoiluita ostaessamme. Sekä alaspäin osoittava peukalo että ”kakkaa”-kommentti koskivat ryhmän keskusteluosuutta. Ohjaajina koimme, että keskustelu eteni ja soljui hyvin, mutta toisaalta lienee ymmärrettävää, että lapsia keskusteluosuus on saattanut jännittää tai tylsistyttää. Syitä palautteen antamiselle voivat olla myös esimerkiksi keskuste-

lun sisältö, keskustelun puutteellinen sisältö tai toive olla keskustelematta ollenkaan. Kaikki lapset eivät välttämättä juuri nyt elä sellaista vaihetta, että esimerkiksi sukupuoli-identiteetistä keskusteleminen tuntuisi ajankohtaiselta.

Mielestäni olisi aiheellista pohtia, miten suullinen palaute olisi helpointa saattaa muotoon, jonka voisi taltioida. Koska osa ryhmän osallistujista ei vielä osaa kirjoittaa, ja kirjoitustaitoistenkin osallistujien kirjoitustaito on vielä melko rajallinen, ei kirjallinen palaute heiltä ole kovin syväluotaavaa. Suullinen palaute sen sijaan on usein monisanaista ja kertoo enemmän lapsen ajatuksista ryhmää koskien.

Lasten tavat antaa palautetta ovat moninaiset, ja usein palautteen havaitseminen lapsen touhuamisen ja keskustelun lomassa vaatii herkkyyttä ja tarkkaa havainnointikykyä. Koska on melko subjektiivista ja tapauskohtaista mitä kaikkea voidaan tällaisessa tilanteessa pitää palautteena, on tämä tärkeää ottaa huomioon myös palautteiden dokumentoinnissa ja käsittelyssä.

7.2 Ohjaustavat

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen perheryhmissä on ollut toimivat ja vahvat struktuurit koko sen ajan, kun olen ollut ohjaamassa ryhmiä. Sen lisäksi, että ryhmän ohjauskertaan liittyvät ohjaustiimin väliset keskustelut ovat selkeitä ja toistuvat saman kaltaisina, on myös haastavien tai tunteita herättävien tilanteiden purkaminen mahdollista matalalla kynnyksellä. Omista epävarmuuksista voi puhua ääneen, ja toisaalta myös mahdollisuus reflektoida ohjauskertojen herättämiä kysymyksiä on mahdollista. Tämän kaltaisia tilanteita ei juuri-kaan ole ollut, mutta itselleni on hyvin selkeää, kehen voin olla yhteydessä, jos jotakin purettavaa tulisi myös lopetuskesustelun jälkeen. Keskustelukulttuuri on avoin, ja asioita on helppo ottaa puheeksi.

Jäin kuitenkin pohtimaan, voisiko toimiviakin tapoja arvioida ja kehittää entistä paremmiksi. Nyt, kun ohjaustiimi on pysynyt jo jonkin aikaa samana, ja esimerkiksi vastuuhjaajat ovat olleet samat lastenryhmässä pidempään, on kehittämisllekin enemmän mahdollisuuksia. Vaihtuvuus on aiemmin ohjaustiimissä ollut suurempaa, ja vaikka vaihtuvuutta etenkin vapaaehtoisten osalta edelleen on ollut, on tiimissä kuitenkin myös pysyvyyttä sekä ohjaajissa että ohjaustavoissa ja struktuureissa.

Erilliselle reflektiolle tiiminä voi olla haastavaa varata aikaa, koska tällä hetkellä jokainen lastenryhmän ohjaaja, niin vastuuhjaaja kuin vapaaehtoinenkin, tekee ryhmänohjaustyötä oman päivätyönsä ja muun elämänsä ohella. Vaikka jokaisen ryhmäkerran yhteyteen on varattu suunnittelu-aikaa vastuuhjaajille, voi myös rahoituksen löytäminen erilliselle, tiettyyn ryhmäkertaan suoranaisesti liittymättömälle reflektiolle harvakseltaankin olla haastavaa.

Itse ryhmän ohjaamiseen suhtaudumme työparina rennolla mutta ammatillisella otteella. Se on toiminut hyvin, ja tuntuu, että mitä pidempään teemme ohjaustyötä yhdessä, sitä mutkattomammaksi ja luontevammaksi yhteistyömme muovautuu. Tämä on ehdottomasti positiivinen asia, mutta toki on tarpeen pitää huolta siitä, että uusien ohjaustiimin jäsenten on myös helppo päästä toimintaan mukaan, ja että ryhmänohjauksemme näyttäytyy selkeänä ja teemmämme ratkaisut perusteluina myös ulkopuolelta työtämme havainnoiville.

Sukupuolisensitiivisyys on tärkeä toimintatapa, kun ohjataan ryhmiä sukupuolivähemmistöihin kuuluville ja sukupuoltaan pohtiville lapsille. Toki sukupuolisensitiivisyys työtteenä on suositeltavaa kaikkien lasten kanssa toimiessa, sillä se tavoittelee ja mahdollistaa kaikkien lasten yhdenvertaista kohtelua sukupuolesta tai sukupuolen ilmaisusta riippumatta (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus).

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen lasten ryhmässä sukupuolisensitiivisyys toteutuu luontevasti, aidosti ja jatkuvasti. Koska ryhmän ohjaajat kuuluvat itse sukupuolivähemmistöihin, on sukupuolisensitiivinen toimintatapa monille lasten kanssa toimiessa vaivaton ja luontainen tapa olla. Myös käytössä olevat turvallisemman tilan periaatteet tukevat sukupuolisensitiivisyyden toteutumista, ja toisaalta sukupuolisensitiivisyys vahvistaa turvallisempaa tilaa.

8 Pohdinta ja lopputulokset

Transihmiset, ja siten myös translapset elävät maailmassa, joka on tehty cissukupuolisille. Kuten Telakivi (2018) blogitekstissään kirjoittaa, ei transsukupuolisuus itsessään altista esimerkiksi mielenterveysongelmille, mutta yhteiskunnan syrjivät normit asettavat transsukupuoliset lapset asemaan, jossa heidät on todettu erityisen haavoittuvaksi ryhmäksi. Siksi on erityisen tärkeää tarjota tiloja, jotka on luotu nimenomaan translasten tarpeista käsin, heitä varten ja heidän kanssaan. Paikka, jossa saa turvallisesti olla oma itsensä ilman ennakkoletuksia tai jatkuvaa pelkoa syrjinnästä, edistää hyvinvointia. Kia ym. (2023) toteavatkin vertaistuen merkityksen edesauttavan usein ratkaisevasti transihmistien selviytymistä.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen perheryhmä ja sen lastenryhmä ovat ainoat laatuaan koko Suomessa. Translapsia ei usein tunnisteta ihmisryhmänä, joka tarvitsisi erityistä tukea ja suojelua osakseen, koska edes heidän olemassaoloon ei välttämättä tunnusteta. Siksi järjestämämme ryhmät ovat kysytyjä ja tarpeellisia. Tavoitteenamme on ollut järjestää ryhmä, jonka ohjaustavat ovat toimivat ja turvallisempaa tilaa luovat. Koska vastaavia ryhmiä ei vielä järjestetä muualla, olemme kehittäneet ryhmän käytäntöjä vastaamaan sukupuolivähemmistöihin kuuluvien sekä sukupuoltaan pohtivien lasten tarpeita.

Opinnäytetyön valmistuttua jaan sen Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen tiimin kanssa. Heidän taholtaan on esitetty toive opinnäytetyön myötä syntyneen tiedon jakamis-

ta, jotta sitä voisi hyödyntää taustatietona sote-alan koulutuksia järjestettäessä ja Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen toimintaa esiteltäessä. Lisäksi opinnäytetyön tulokset voivat tarjota mahdollisuutta reflektioon myös tiimin jäsenille suhteessa heidän omaan ohjaajuuteensa.

Koska opinnäytetyö avaa hyvin konkreettisellakin tasolla lastenryhmien ohjauskäytäntöjä ja tapoja, on sen sisältöä mahdollista hyödyntää myös silloin, kun jokin perhe osallistuu ensimmäistä kertaa perheryhmään. Tällöin osallistujia usein mietityttää millaista ryhmässä on ja mitä siellä tehdään, ja tämä opinnäytetyö on varsin kattava kuvaus siitä, millaista ryhmien sisältö on, minkälaiselta arvopohjalta toimimme ja mikä ryhmien tarkoitus on. Opinnäytetyö tarjoaa tietoa myös translapsuudesta ja vertaistuen merkityksestä.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten ryhmänohjaukseen liittyy monia erityispiirteitä. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa on tyypillistä, että lapsista tehdään oletuksia sukupuoleen liittyen, ja vaikei oletuksia suoraan tietystä lapsesta tehtäisikään, on ymmärrys sukupuolen moninaisuudesta usein puutteellista ja heijastuu ammattihenkilöiden toimintaan. Taisteltuani vuosikautia varhaiskasvatusalalla päiväkodeissa siitä, että sukupuolisensitiivisyys käsitteenä ymmärrettäisiin oikein, saati sitten vietäisiin käytännön tasolle, olen ollut vaikuttunut siitä, miten sisäsyntyistä ja itsestään selvääkin sukupuolisensitiivinen työote Osaamiskeskuksen ryhmässä on.

Lastenryhmissä sukupuoli myös usein ikään kuin lakkaa olemasta. Vaikka sukupuoli on usein aiheitasolla ryhmän keskiössä, sen merkitys samalla häviää ja olomuoto moninaistuu ryhmässä. Ilmiötä on haastava selittää sanoin, mutta ryhmän ilmapiiri tarjoaa ikään kuin oletuksista vapaan kuplan, jossa saa vain olla. Yksi ryhmän suurimmista anneista ja onnistumisista on yhteisesti luotu vertaisuuden ilmapiiri ja yhdessä rakennettu turvallisempi tila, jossa voi saada pienen lepo hetken maailman oletuksilta.

Vertaisuus mahdollistaa syvemmän ymmärryksen ja tuo toisilleen vieraatkin ihmiset lähemmäksi toisiaan. Vertaisuus antaa myös yhteisymmärryksen siitä, että tässä tilassa meillä kaikilla on lupa olla olemassa juuri sellaisina kuin olemme. Vaikka ryhmään osallistuvat lapset ovat hyvin eri ikäisiä keskenään, on vertaisuus niin lasten kuin ryhmää ohjaavien aikuistenkin välillä kantava tekijä eri tavoin koostuneilla ryhmäkerroilla. Vertaisuuden kokemusta voisi kuvailla esimerkiksi taakkana, joka putoaa sydämen päältä, kun astuu huoneeseen. Yhteisessä tilassa voi hengittää vapaammin, ja usein tämä tuntuu jopa fyysisenä kokemuksena.

Vertaistukitoiminta tukee sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten jaksamista ja selviytymistä. Se tarjoaa yhteyden, validoinnin ja merkityksellisyyden kokemuksia. Tämän vuoksi olisi ensisijaisen tärkeää, että vertaistukitoimintaa tuettaisiin erilaisin, myös taloudellisin, resurssein, ja vertaistuen turvallinen toteutuminen taattaisiin. (Kia ym. 2023.) Lasten kanssa toimiessa turvallisuusnäkökulma korostuu entisestään.

Toiminta lastenryhmässä on vuoden 2023 aikana kehittynyt luontevasti sitä mukaa, kun ohjaustiimi on tullut keskenään tutummaksi. Tämän myötä myös ohjauksen käytännöt ovat kehittyneet palvelemaan juuri tämän ryhmän tarpeita. Toisaalta ryhmän toimivaa rakennetta on tukenut yhteinen ymmärrys siitä, miten lapset kohdataan sensitiivisesti ja mitkä asiat ovat olennaisia, kun järjestetään vertaisryhmätoimintaa sukupuolivähemmistöihin kuuluville lapsille.

Olen myös itse löytänyt uusia merkityksiä translasten ryhmien ohjaamisesta tämän opinnäytetyön myötä. Kerrytettyäni teoriatason ammatillista osaamistani, olen kyennyt entistä kestävämmiin perustelemaan suunnittelemaani ja toteuttamaani toimintaa. Pohdin toiminnan merkitystä ja tarkoitusta enemmän, ja kykenen sanoittamaan taustalla vaikuttavia tekijöitä ja ilmiöitä paremmin.

Oma ammatillisuuteni sosionomina on vahvistunut opinnäytetyöprosessin saattelemana. Luotto omaan osaamiseeni ja ammattitaitooni on kasvanut, minkä lisäksi kykyäni reflektoida ja sitä kautta perustella omaa toimintaani on ottanut harppauksia eteenpäin.

Lisäksi olen tämän opinnäytetyön myötä aloittanut yhdessä vastuuohjaajaparini kanssa palautteen keräämisen kehittämisen, ja olemme päässeet käytännössäkin jo kokeilemaan keinoja, joilla saisimme kerättyä palautetta vaivattomammin hyödynnettävään muotoon suoraan ryhmään osallistuvilta lapsilta. Vaikka palautetta ryhmistä on kerätty jo aikaisemmin, on sen taltiointi ja dokumentointi myöhempää käyttöä varten ollut kuitenkin vähäistä. Tämän opinnäytetyön myötä palautteen keräämistä on onnistuttu monipuolistamaan, ja keinoja palautteen keräämiseksi on tarkoitus kehittää jatkossakin. Palautteen keräämisen tärkein tavoite on tarjota lapsille mahdollisuus osallisuuteen ja tuoda heidän äänensä kuuluviin heitä koskevan toiminnan kehittämisessä.

Tärkeimpiä asioita sukupuolivähemmistöihin kuuluville sekä sukupuoltaan pohtiville lapsille ryhmiä ohjattaessa ovat sensitiivisyys ja turvallisemman tilan luominen. Nämä asiat voidaan mahdollistaa ohjaajien oikeanlaisella osaamisella ja yhdessä sovitulla, perustellulla käytännöllä. Siinä missä ammatillisella osaamisella on merkitystä jäsennellyssä ja tarkoituksenmukaisessa ryhmänohjauksessa, ei myöskään vertaisuuden merkitystä tämän kaltaisen ryhmän kanssa toimiessa pidä vähätellä. Ammatillisuus ja vertaisuus rakentavat yhdessä pohjan, joka mahdollistaa aidon ymmärryksen, lapsen sensitiivisen kohtaamisen ja turvallisen ilmapiirin.

Sekä tutkimustiedon valossa että omakohtaisen kokemuksen kautta olen itse vakuuttunut siitä, että vertaistuen merkitys on usein transihmisille merkityksellinen ja jopa korvaamaton. Tässä opinnäytetyössä olen keskittynyt hahmottamaan, mitä sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten vertaisryhmillä tarkoitetaan, miten ja miksi niitä toteutetaan ja mitä erityispiirteitä translasten vertaisryhmien ohjaaminen edellyttää. Koska translapset ovat ihmisryhmänä erityisen haavoittuvassa asemassa, olisi olennaista pohtia keinoja, joilla heidän kokemuksensa

vertaisryhmiin osallistumisesta ja vertaisryhmien tarpeesta tulisi entistä näkyvämmäksi. Palautteen kerääminen, taltiointi ja käsittely on vain yksi keino, jolla tähän voidaan vaikuttaa.

Translasten oikeuksien toteutuminen on Suomessa vielä heikkoa. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset jäävät helposti näkymättömäksi osaksi niin varhaiskasvatus- ja koulukenttää kuin harrastus- ja järjestötoimintaakin. Vaikka luotettavia tutkimuksia siitä, että transsukupuolisuus olisi väestössä luultua yleisempää ei ole, kielii sukupuoli-identiteetin tutkimuspoli-
klinikoille hakeutuvien ihmisten määrä sekä Suomessa että koko Euroopassa siitä, että transihmisiä on enemmän kuin on luultu (Kärnä 2023). Siksikin on perusteltua, että kaiken ikäisten transihmisten tarvitsemia palveluita kehitetään ja yhdenvertaisten ihmisoikeuksien toteutusta edistetään yhteiskunnassa. Tutkimusta etenkin translapsista on vielä verrattain vähän, mutta tutkimustiedon avulla voitaisiin tehdä näkyväksi sitä, millaisia tarpeita heillä on ja miten heidän tarpeitaan olisi mahdollista täyttää.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus sijaitsee Helsingin Pasilassa, ja sinne on hyvät kulkuyhteydet monesta eri paikasta pääkaupunkiseudulla. Tämä mahdollistaa vertaistuen monelle pääkaupunkiseudulla asuvalle perheelle, jossa on translapsi. Koska vastaavaa vertaistoimintaa sukupuolivähemmistöihin kuuluville lapsille ei muualla Suomessa juurikaan ole, asettaa perhe- ja lastenryhmien sijainti translapset eriarvoiseen asemaan keskenään asuinpaikan perusteella. Vertaistuen mahdollistaminen kaikille translapsille on asia, jota tulisi kehittää. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen järjestämät etäryhmät vastaavat tähän tarpeeseen osittain, mutta eivät kuitenkaan korvaa mahdollisuutta paikan päällä järjestettävään ryhmään osallistumiseen.

Olen tässä opinnäytetyössä käsitellyt translasten ryhmänohjaamista monesta eri näkökulmasta. Tulokulmani on pääosin ollut perustellusti käytännönläheinen, koska tällä hetkellä on aiheellisinta tuottaa tietoa, joka hyödyttää kohderyhmää käytännön tasolla kehittämällä ryhmiä vastaamaan sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten aitoja tarpeita. Merkityksen etsiminen toteutetulle toiminnalle tutkimustiedosta on kuitenkin myös tärkeää, jotta toteutettu toiminta on perusteltua.

Tämä opinnäytetyö ja kehittämämme ryhmänohjausmalli on kuitenkin vasta alku. Olennaista on pohtia, miten kohderyhmään kuuluvilta henkilöiltä kerätyn palautteen ja heistä nousevan tarpeen vertaisuudelle voisi yhdistää tutkimustietoon siten, että lopputulos palvelisi niitä, jotka vertaisuuden tuomaa turvaa ja apua eniten tarvitsevat.

Kuva 4: Keskeisimmät nostot translasten vertaistukiryhmän ohjaamisen erityispiirteistä

9 Lähteet

Painetut

Ainiala, T. 2012. Nimi ja identiteetti. Hiidenkivi 05/12.

Alasaari, N.; Aromaa, E. & Stenius, N. 2022. Tasa-arvoinen kasvatus: Opas vanhemmille ja muille lasten läheisille. Naisasialiitto Unioni ry.

Suomen Mielenterveysseura 2010. Kyllä me yhdessä selvitään: Voimauttavaa vertaistukea kriisitilanteissa. Helsinki: Star-Offset.

Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset

Chen, D. & Hidalgo, M. 2019. Experiences of Gender Minority Stress in Cisgender Parents of Transgender/Gender-Expansive Prepubertal Children: A Qualitative Study (verkkojulkaisu). Sage journals. Viitattu 12.9.2023.

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0192513X19829502#abstract>

Haara, P.; Pöytäri, R. & Raittila, P. 2013. Vihapuhe sananvapautta kaventamassa (verkkojulkaisu). Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Viitattu 12.9.2023.

https://www.hssaatio.fi/wp-content/uploads/2013/11/Vihapuhe-sananvapautta..versio_PAINOVERSIO_21.10.13.pdf

Huuska, M. 2023. Vähemmistöstressi vaikuttaa koko perheeseen. Kasvurauha-opas (verkkojulkaisu). Viitattu 30.11.2023.

<https://seta.fi/2023/10/01/vahemmistostressi/>

Isola, A. 2023. Tarinallisuus osallisuuden edistämisen keinona. Viitattu 30.11.2023. [https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/uudista-asiakastyota-luovasti-ja-leikkisasti/tarinallisuus-osallisuuden-edistamisen-keino-](https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/uudista-asiakastyota-luovasti-ja-leikkisasti/tarinallisuus-osallisuuden-edistamisen-keino-#Tarinallisuuden_hy%C3%B6dynt%C3%A4minen_yhteisess%C3%A4_toiminnassa)

[na#Tarinallisuuden_hy%C3%B6dynt%C3%A4minen_yhteisess%C3%A4_toiminnassa](https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/uudista-asiakastyota-luovasti-ja-leikkisasti/tarinallisuus-osallisuuden-edistamisen-keino-#Tarinallisuuden_hy%C3%B6dynt%C3%A4minen_yhteisess%C3%A4_toiminnassa)

Kehräjä 2020. Opas sateenkaarisanastoon. Viitattu 13.11.2023.

<https://kehräaja.com/opas-sateenkaarisanastoon/>

Kervinen, U. 2022. Transsukupuolisten lasten ja nuorten kokemuksia sosiaalisesta tuesta. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto, Sosiaalityö. Tampere. Viitattu 2.12.2023.

https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/138405/Kervinen_Ulrika.pdf?sequence=2

Kia, H.; Kenney, K.; MacKinnon, K.; Abramovich, A.; Salway, T.; Ferlatte, O.; Knight, R.; Charles, G. & Marshall, S. 2023. "It saves lives": Peer support and resilience in transgender and gender diverse communities (verkkojulkaisu). ScienceDirect. Viitattu 10.11.2023.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667321523000483>

Kurkinen, I. & Myllymäki, E. 2018. Transihmisten identiteetin muotoutuminen elämäkulussa (verkkojulkaisu). Itä-Suomen yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 12.9.2023.

<https://erepo.uef.fi/handle/123456789/20034>

Kärnä, T. 2023. Transsukupuolisuus. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 20.11.2023.

<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01195?q=transsukupuolisuus>

Laki sukupuolen vahvistamisesta 295/2023.

Laurea. Laurealainen tapa opiskella. Viitattu 8.11.2023.

<https://www.laurea.fi/koulutus/opiskelijana-laureassa/lbd/>

Muižnieks, N. 2014. LGBTI children have the right to safety and equality (verkkojulkaisu). Council of Europe. Viitattu 12.9.2023.

https://www.coe.int/en/web/commissioner/blog/-/asset_publisher/xZ32OPEoxOkq/content/lgbti-children-have-the-right-to-safety-and-equality?_101_INSTANCE_xZ32OPEoxOkq_languageId=ru_RU

Naisasialiitto Unioni ry. Tasa-arvoinen varhaiskasvatus: Sukupuolisensitiivisyys. Viitattu 14.9.2023. <https://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/aiheet/nakokulmat/sukupuolisensitiivisyys/>

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Turenki: Hansaprint Oy. Viitattu 30.11.2023.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf

Seta. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 9.11.2023.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>

Seta 2019. Sukupuolen moninaisuus ja lapset - Opas varhaiskasvatuksessa työskenteleville ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille moninaisten lasten ja heidän perheidensä kohtaamisesta. Viitattu 13.9.2023.

https://www.dropbox.com/s/pina1x952cjbamu/Opas_varhaiskasvattajille2019.pdf?dl=0

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus a. Sukupuolen moninaisuuden sanasto. Viitattu 8.11.2023.

<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus b. Toiminnastamme. Viitattu 12.9.2023.

<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/osaamiskeskus/toiminnastamme/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus c. Vertaistukipalvelut - Peer support services. Viitattu 14.9.2023.

<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/palvelut/vertaistukipalvelut/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus d. Vapaaehtoiseksi? Viitattu 24.9.2023.

<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/osaamiskeskus/vapaaehtoisiksi/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus e. Etäryhmien ohjeet ja periaatteet. Viitattu 10.11.2023.

<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/etaryhmien-ohjeet/>

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus. Sukupuolisensitiivisyys. Viitattu 15.11.2023. [https://tasa-](https://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/aiheet/nakokulmat/sukupuolisensitiivisyys/)

[arvoinenvarhaiskasvatus.fi/aiheet/nakokulmat/sukupuolisensitiivisyys/](https://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/aiheet/nakokulmat/sukupuolisensitiivisyys/)

Telakivi, L. 2019. Sateenkaarilasten ja -nuorten pahoinvointiin on puututtava (blogi). 12.04.2019. Viitattu 12.9.2023.

<https://seta.fi/2019/04/12/sateenkaarilasten-ja-nuorten-pahoinvointiin-on-puututtava/>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Lastensuojelun käsikirja: Lapsen osallisuus. Viitattu 19.11.2023.

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>

Terveyskylä 2023. Mitä on vertaistuki? Viitattu 14.9.2023.

<https://www.terveyskyla.fi/vertaistalo/tietoa-vertaistuesta/mit%C3%A4-on-vertaistuki>

The Ohio State University 2019. The Importance of Minority Leader Representation (verkkójulkaisu). Lead Read Today. Viitattu 8.11.2023.

<https://fisher.osu.edu/blogs/leadreadtoday/blog/the-importance-of-minority-leader-representation>

Translasten ja -nuorten perheet ry 2023. Tietoa. Viitattu 8.11.2023.

<https://www.transperheet.fi/tietoa/>

Trasek 2023. Käsitteitä. Viitattu 30.11.2023.

<https://trasek.fi/perustietoa/kasitteita/>

Utopia Helsinki 2013. Turvallisemmat tilat. Viitattu 14.9.2023.

<https://utopiahelsinki.wordpress.com/2013/03/14/turvallisemmat-tilat-2/>

Valojää, A. 2018. Moninaiset lapsemme - Raportti translasten ja intersukupuolisten lasten hyvinvoinnista, hoidosta ja juridisesta asemasta. Viitattu 14.9.2023. [https://www.transperheet.fi/wp-](https://www.transperheet.fi/wp-content/uploads/2018/04/Moninaiset_lapsemme_2018.pdf)

[content/uploads/2018/04/Moninaiset_lapsemme_2018.pdf](https://www.transperheet.fi/wp-content/uploads/2018/04/Moninaiset_lapsemme_2018.pdf)

Vantaan kaupunki 2023. Turvallisempi tila. Viitattu 10.11.2023.
<https://www.vantaa.fi/fi/kaupunki-ja-paatoksenteko/vastuullisuus/turvallisempi-tila>

Liitteet

Liite 1: Palauteseinän kuvasymbolit	47
---	----

Liite 1: Palauteseinän kuvasybolit

